

Anne Vuohelainen

KOIRA VIRANOMAISKÄYTÖSSÄ

KOIRA VIRANOMAISKÄYTÖSSÄ

Anne Vuohelainen
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Liiketalous
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalous, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Anne Vuohelainen

Opinnäytetyön nimi: Koira viranomaiskäytössä

Työn ohjaaja: Suvi Röytiö

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2018

Sivumäärä: 53 + 9

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia koiran käyttöä viranomaistyössä. Opinnäytetyön aihe syntyi omasta kiinnostuksesta asiaan, sekä virkakoirien esiintymisestä julkisuudessa ja sosiaalisessa mediassa. Työn tavoitteena oli vastata keskeisiin tutkimuskysymyksiin; miten koiraa hyödynnetään viranomaistyössä, miten koiran käyttöä säädellään juridisesti sekä ketkä koiraa työvälineenä käyttävät ja miten koiran tehtävät eroavat toisistaan.

Työ toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Työn luonteesta johtuen kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus olisi ollut lähestulkoon mahdoton toteuttaa. Keskeisimpiä lähteitä olivat ajantasainen lainsäädäntö, oikeuskirjallisuus, lainvalmisteluasiakirjat sekä viranomaiskohtaiset haastattelut. Lähteinä hyödynnettiin myös Suomen Kennelliittoa ja Suomen palveluskoiraliittoa. Työ toteutettiin vetoketjumallia noudattaen, sillä teoriapohjan rakentumiseen vaadittiin myös haastatteluista saatua tietoa. Haastateltaviksi valikoitui Poliisikoiralaitoksen johtaja, kaksi poliisia, kihlakunnanulosottomies, sotakoiraosaston johtaja sekä rajavartiolaitoksen koiratoiminnasta vastaava upseeri. Haastateltaville lähetettiin kysymykset etukäteen ja haastattelut toteutettiin tapaamisissa sekä sähköpostilla.

Tutkimustulokset osoittavat koiratoiminnan olevan tarkasti säädeltyä. Säätely määritellään sekä lakitasolla, että tarkennetuissa viranomaiskohtaisissa ohjeissa. Nämä ohjeet ovat salassa pidettävää tietoa. Viranomaisten välillä on paljon yhteneväisyyksiä, suurimmat erot ilmenevät koirien työtehtävistä. Vaikka lain silmissä koira rinnastetaan työvälineenä käytettävään esineeseen siinä missä ampuma-ase tai taskulamppu, koira on kuitenkin eläin jonka hyvinvoinnista ja terveydestä on huolehdittava päivittäin. Eläinsuojelulaki vaikuttaa vahvasti koiran kanssa työskentelyyn, mutta myös vapaa-aikaan, sillä lähestulkoon poikkeuksetta ja viranomaisesta riippumatta koirat asuvat ohjaajiensa kotona.

Työtä voi hyödyntää tulevaisuudessa esimerkiksi tutkittaessa erikoisetsintäkoirien tarvetta, viranomaisyhteistyön parantamisessa tai koirien työtehtävien muutoksia. Myös mahdollisten siviilien kouluttamien erikoisetsintäkoirien käyttöä voitaisiin tutkia enemmän.

Asiasanat: Koira, virkakoira, erikoisetsintä, poliisi, puolustusvoimat, rajavartiolaitos, tulli

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, Option of Law and Administration

Author: Anne Vuohelainen

Title of thesis: Dog for administrative use

Supervisor: Suvi Röytiö

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2018 Number of pages: 53 + 9

The purpose of this thesis is to study the use of a dog in public administration. The subject of the thesis is based my own interest in the subject, and the presence of such dogs in the public and social media. The aim of the thesis was to answer the main research questions of how to use a dog in public administration, how to regulate the use of a dog properly, and how to use a dog as a work tool, and how the dog's tasks differ in different administrative use.

The work was carried out as qualitative research. Due to the nature of the work, quantitative research would have been virtually impossible to implement. The most prominent sources of information were up-to-date legislation, legal literatures, legislative drafts, and interviews with the authorities. The Finnish Kennel Club and the Finnish Service Dog Club (Suomen palveluskoiraliitto) were also used as sources. In the thesis theoretical and practical sections are intertwined. The head of the Police Dog Training Centre, two police officers, a chairman of the office, the Director of the Military Dog Department(Sotakoiraosasto) and the officer in charge of the Finnish Border Guard Service were selected to be interviewed. Interviewees were asked questions in advance and the interviews were conducted at meetings and by e-mail.

The research results show that dog activity is closely regulated. The regulation is defined at both the legal level and in the detailed official instructions. These instructions are confidential information. There are a lot of similarities between the authorities, the biggest differences being expressed in the duties of the dogs. Although in the eyes of the law, a dog is treated as a "work tool" like a firearm or a flashlight is, still, a dog is an animal whose well-being and health are to be provided daily. The Animal Welfare Act has a strong influence on working with these dogs, but also on dogs and their trainers leisure time, since almost no matter where and regardless of authority, dogs live at home with their trainer.

This thesis can be utilized in the future, for example, when examining the need for special search dogs, improving co-operation with authorities, or changing the work of dogs. There could also be more research of the use of potential special search dogs possibly trained by civilians.

Keywords: dog, working dog, authorities, police, military, border guard.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	HISTORIA.....	8
2.1	Poliisi	8
2.2	Tulli.....	12
2.3	Rajavartiolaitos.....	13
2.4	Puolustusvoimat	15
3	KOIRAN KÄYTTÖÄ SÄÄTELEVÄT SÄÄDÖKSET	19
3.1	Yleiset säädökset	19
3.2	Viranomaistoimintaa säätelevät erityislait ja -säädökset.....	22
3.2.1	Poliisin toimintaa koskevat erityislainsäädäntö	22
3.2.2	Tullin toimintaa koskeva erityislainsäädäntö	25
3.2.3	Rajavartiolaitosta koskeva erityislainsäädäntö	27
3.2.4	Puolustusvoimia koskeva erityislainsäädäntö	28
4	NYKYHETKI	31
4.1	Koiran soveltuvuus työkoiraksi ja rotujen eroavaisuudet	32
4.2	Viranomaiskohtaiset vaatimukset	34
4.3	Koiran kouluttaminen työkäyttöön	36
4.4	Koulutuksen kesto	39
4.5	Koiran kustannukset ja vaatimukset	40
5	TYÖTEHTÄVÄT.....	42
5.1	Voimankäytön väline	42
5.2	Pelastustehtävät.....	42
5.3	Etsintätehtävät.....	43
5.4	Koiran käyttö virka-apuna muille viranomaisille	43
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
7	POHDINTA	49
	LÄHTEET.....	51
	LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Sanotaan koiran olevan ihmisen paras ystävä, eikä suotta. Koirien kesyyntyminen on todennäköisesti tapahtunut samoihin aikoihin, kun ihmiset alkoivat viljellä maata ja asutuksista tuli pysyviä, noin 14000 eaa. Ajan kuluessa rinnakkain eläminen ihmisten kanssa on kesyttänyt koiraa tarpeeksi, jotta ihminen on voinut ryhtyä käyttämään koiraa työvälineenään; metsästyksessä, suojana petoja vastaan ja vetojuhtana. Suomalaisia, lähinnä metsästykseseen kehitettyjä ja käytettyjä koirarotuja on ollut olemassa jo satoja vuosia.

Koiraharrastajien määrä Suomessa on ennennäkemättömän korkealla, vuonna 2016 rekisteröityjä koiria on ollut noin 500 000, rekisteröimättömät mukaan lukien noin 800 000. Kansainvälinen koiranjalostusliitto, FCI, on hyväksynyt 358 rotua, joten käyttötarkoituksen perusteella valinnanvaraa riittää. Näiden koirarotujen joukosta löytyvät myös 51 rotua, joilla on Suomessa palveluskoiraoikeudet, eli lupa osallistua palveluskoirakokeisiin ja viralliseen toimintaan. Perinteisesti palveluskoirat ovat olleet keskikokoisia, voimakkaita ja liikkuvia rotuja, kuten rottweilerit, suursnautserit, saksanpaimenkoirat ja belgianpaimenkoirat. Näitä rotuja on valikoitunut myös viranomaisten käyttöön ympäri maailmaa.

Koira taipuu moneen; voimankäyttövälineeksi, pelastustehtäviin sekä erilaisiin etsintöihin. Poliisi-koirien historia ylettyy yli sadan vuoden taakse, ja viime vuosisadalla myös muut viranomaiset ovat alkaneet koiran potentiaalia hyödyntää työssään. Viranomaisten käyttämät työvälineet ovat kehittyneet aikojen saatossa valtavasti, mutta kokonaisuudessaan koiraa ei vielä ole teknisin laittein korvaamaan.

Yhteistä matkaa on taitettu siis jo varsin pitkään, ja koirien potentiaali on nähty myös viranomaiskäytössä. Poliisi, tulli, rajavartiolaitos ja puolustusvoimat käyttävät koiraa erilaisissa tehtävissä päivittäin. Ulosottovirastossa koiraa on käytetty erikoisperinnän puolella. Tämä opinnäytetyö keskittyy ainoastaan rikostorjunnan ja maanpuolustuksen parissa toimiviin koiriin, terapiakoirat on jätetty työn ulkopuolelle niiden liittyessä enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoille.

Virkakoirat ovat esillä myös tv:ssä ja sosiaalisessa mediassa. Tv:ssä virkakoirien työskentelyä on voinut seurata mm. Suomen Tulli sekä Poliisit-sarjoissa. Facebookista löytyy omat sivut niin Tulli-

koirille, Rajakoirille kuin Poliisikoirayhdistyksellekin, tykkääjiä sivuilla on yhteensä yli 67 000. Opin-
näytetyön aihe syntyi henkilökohtaisesta kiinnostuksestani ja harrastuksestani palveluskoirien pa-
rissa. Olen omistanut palveluskoirarotuisia koiria ja harrastanut palveluskoiralajeja. Työlläni halusin
tutkia tarkemmin koirien roolia osana työyhteisöä, sekä lainsäädännön ja asetusten vaikutusta päi-
vittäiseen koiratyöskentelyyn.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia viranomaisten käytössä olevia koiria. Keskeisimpiä
tutkimuskysymyksiä ovat: miten koira hyödynnetään viranomaiskäytössä, miten koiran käyttöä
säädelään juridisesti sekä ketkä käyttävät koira työvälineenä ja miten tehtävät eroavat toisistaan?
Koira luokitellaan lainsäädännössä esineeksi ja koiran käyttöä säädelään lakitasolla samalla ta-
valla kuin mitä tahansa viranomaisen käyttämää työvälinettä, esimerkiksi taskulamppua tai am-
puma-asetta. Lakiteksteistä, tullilakia lukuun ottamatta, ei löydy sanaa ”koira”.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, tutkin aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä sekä
kirjallisuutta ja haastatteleamalla koiran kanssa työskenteleviä viranomaisia. Haastattelin Poliisikoi-
ralaitoksen johtajan ylikomisario Pekka Kokkosen, Oulun poliisin vanhemman konstaapelin Tiina
Ojalehdon sekä Hämeen poliisissa toimivan vanhemman konstaapelin Miikka Ounilan. Puolustus-
voimien edustajaksi valikoitui Porin prikaatin sotakoiraosaston johtaja, yliluutnantti Petteri Halme ja
Rajavartiostoa edusti koiratoiminnasta vastaava upseeri Ari Raitanen. Myös virka-apuna rahakoi-
ran kanssa työskennellyt Oulun seudun ulosottoviraston kihlakunnanulosottomies Olli Ojala kertoi
kokemuksistaan koiratyöskentelystä.

Normaali opinnäytetyöprosessi etenee ensin teoriapohjan kirjoittamisesta, ja teoriapohjaa täyden-
netään haastatteluiden avulla. Työni aiheesta ja luonteesta johtuen jouduin etenemään normaalista
poikkeavassa järjestyksessä, aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja lainsäädäntöä ei ole saatavilla tar-
peeksi teoriapohjaa varten, joten työ on toteutettu vetoketjumallina ja haastattelut on lomitettu teo-
rian sekaan. Haastattelut toteutettiin loka- ja maaliskuun välillä Rikualla, Niinisalossa sekä sähkö-
postitse.

2 HISTORIA

2.1 Poliisi

Ensimmäiset koirat poliisiin käyttöön hankittiin jo vuonna 1906. Koirat eivät kuitenkaan soveltuneet luonteensa puolesta poliisiin käyttöön, eikä ohjaajienkaan taidoissa ollut kehumista. Koirat hankkinut Helsingin poliisilaitoksen ratsumestari Henrik Calonius ei antanut vastoinkäymisten lannistaa itseään, ja lähti hakemaan oppia samana syksynä Pietarissa järjestetyistä poliisikoirakisoista saadaakseen lisää tietoa koirien kouluttamisesta ja kasvattamisesta. Oppia haettiin myös Saksasta, jossa poliisikoiratoiminta oli aloitettu 1903. Hyvistä kokemuksista kuultuaan ja Saksan poliisikoiratilanteeseen tutustuttuaan Calonius sai esimiehiltään luvan matkustaa Saksaan tutustumaan Hagenin poliisikoirien mallikoulutuslaitokseen. (Tervämäki 2002, 7.)

Varsinainen historia ulottuu näin ollen vuoteen 1909, jolloin ensimmäiset poliisikoirat esiteltiin suomalaisille. Ratsumestari Calonius toi Saksasta toukokuussa 1909 mukanaan koulutetut poliisikoirat saksanpaimenkoirauroksen Hektor von der Volmeburgin ja dobermanninartun Zilly von Thuringenin, sekä dobermannin urospennun Benno von Volmethalin. Myöhemmin syksyllä Saksasta tuotiin vielä yksi saksanpaimenkoira, sekä Pietarista täysikasvuinen dobermanniuro. Zilly astutettiin ja se synnytti 10 pentua. Suomen poliisikoirakanta alkoi vahvistua ja siitostointia saatiin aloitettua. Suomalaiset koirarodut karjalan karhukoira, suomenpystykorva ja suomenajokoira eivät kelvanneet poliisikoirakäyttöön; koiralla ei voinut metsästysvaistoa, ettei se karkaisi kesken työn riistan perään. Koiralta vaadittiin voimaa, notkeutta, rohkeutta, viisautta ja oppivaisuutta. Näihin kriteereihin noina aikoina sopivat vain saksanpaimenkoira, dobermanni ja airedalenterrieri. (Tervämäki 2002, 7.)

Kansalaissodan jälkeen vuonna 1918 poliisikoiratoimintaa aloitettiin uudelleen ja 20 erirotuisen koiran hankkimiseen ulkomailta myönnettiin määräraha. Poliisikoiratoiminnan laajentuessa ympäri suomen myös koirien tarve lisääntyi, tätä varten perustettiin Valtion poliisikoirasiittola ja koirankuljettajakoulu. Vesikauhuepidemia riehui 1918-1919 Helsingin alueella, joten Valtion poliisikoirasiittola ja koirankuljettajakoulu päätettiin perustaa Helsingin poliisilaitoksen alaisuuteen Imatran Vuoksenniskalle. Johtajaksi ryhtyi innokas koiramies ja eläinlääkäri Johan Brüning. Vuoksenniska ei kuitenkaan täyttänyt odotuksia, ja siellä ehdittiin pitää vain kaksi koirankuljettajakurssia. Vuonna

1920 Brüning muutti Hämeenlinnaan saatuaan sieltä eläinlääkärin viran, ja halusi siirtää myös koirankuljettajakoulun Hämeenlinnaan. Vuonna 1921 järjestettiin yksi kolmen kuukauden pituinen koirankuljettajakurssi, jolle osallistui 11 konstaapelia. Kursseilla opetettiin paitsi käytännön ohjausta, myös koirien arvostelua, jotta kurssilaiset oppivat seuraamaan muiden kurssilaisten ja koirien kehitystä. Koirat koulutettiin koiradressöörin, eli koirakoulun opettajien toimesta koirakoululla melko valmiiksi, jotta kursseille saapuville konstaapeleille saatettiin luovuttaa opetettu koira, näin pystyttiin keskittymään erikoistehtäviin kouluttamiseen; etsivän työhön, viestinvientiin ja aluehakuun. (Tervamäki 2002, 8-10.) Näihin aikoihin koirien käskykielenä pidettiin Brüningin tahdosta saksaa, olihan koko toiminta mallinsa Saksasta saanut.

Koirien koulutuksessa painotettiin vahvasti ensisijaisesti tottelevaisuuskoulutusta. Koirien oli osattava mm. seurata, istua ja maata pidemmän aikaa, eteenpäin haku, noutaa, myös esteen yli ja vedestä, hypätä ja haukkua käskystä, ryömiä sekä olla pelkäämättä lyötäessä ja ammuttaessa. Tärkeänä seikkana korostettiin myös sitä, ettei koira koskaan ilman käskyä saanut koskea ihmiseen – paitsi jos joku salavihkaa hyökkäsi konstaapelin kimppuun takaa. Jo varhain ymmärrettiin, ettei koira ole ase eikä sitä sellaisena tule käyttää. Koira miellettiin alusta asti eläväksi olennoiksi, joka tulee sitä paremmaksi, mitä enemmän sitä käytetään, eikä koiraa ole sallittua käyttää aseena, kuten pamppua, sapelia tai ampuma-asetta. (Tervamäki 2002, 10.)

Nimensä mukaisesti siittolassa harjoitettiin tarkoitusta varten hankituilla koirilla järkiperaistä koiransiitosta roduilla, jotka oli havaittu poliisitoimintaan sopivimmiksi. Näitä olivat saksanpaimenkoirat ja dobermannit. Vuonna 1923 koko maassa poliisikoiria oli kaiken kaikkiaan 42, joista 23 saksanpaimenkoiria ja 19 dobermanneja. Dobermanneista oltiin kuitenkin luopumassa, ohuen karvapeitteen takia ne ovat kylmälle arkoja. Siittolasta luovutettiin koiria myös muiden viranomaisten käyttöön, kuten rajavartiostolle, vankeinhoitolaitokselle ja tullilaitokselle. Kokemus kuitenkin osoitti, että lähestulkoon kaikki Valtion poliisikoirasiittolasta lähtöisin olevat koirat olivat arkoja ja käyttökelvottomia. (Tervamäki 2002, 12.)

Vuonna 1923 Suomessa oli yhteensä 42 poliisikoiraa, joista vain 24 oli täysin kelvollisia. Loput olivat joko vielä opetettavina tai jostain syystä poliisipalvelukseen sopimattomia. Yhtenä syynä voidaan pitää poliisilaitosten koirankuljettajien suurta vaihtuvuutta, jolloin hyväkin koira saattoi osamattomissa käsissä mennä pilalle. Koiria käytettiin pääasiassa joko patrullikoirina, eli vartiokonstaapelin tukena tai vainukoirana etsiväkonstaapelin kanssa. Patrullikoiran tarkoituksena oli toimia pelotteena, ja maakunnista saatujen kokemusten perusteella jo pelkkä koiran olemassaolo

ehkäisi rikoksia, koiran moraalinen vaikutus oli suuri. Järjestyskonstaapelin apuna koira oli siis korvaamaton työväline, mutta myös etsivän konstaapelin kaverina koira oli auttanut etsivää selvittämään monia rikoksia. (Tervämäki 2002, 15.)

Vuonna 1927 poliisikoiratoiminta kehittyi entisestään. Laitos siirtyi Ahvenistolle uusiin, koiraystävällisimpiin tiloihin ja nimi muuttui Valtion poliisikoiralaitokseksi 1928. Johtoon nimitettiin Ville Lassila. Laitoksella siirryttiin myös täysin uuteen koirakantaan, Valtion koirasiittolan aikaiset koirat oli todettu aroiksi ja käyttökelvottomiksi. Koiria oli palautettu siittolaan, lähetetty taas muualle toisiin tehtäviin ja jälleen palautettu kelvottomina. Tämä johti siihen, että 30 koiraa lopetettiin. Myöskään kantakirjaa, eli sukuluetteloa ei oltu siittolan aikaan käytetty ollenkaan. Saksasta haettiin kahdeksan uutta koiraa aloitusvuonna ja eläviä pentuja syntyi 11. Koirakantaa hankittiin kotimaasta ja koiralaitoksella syntyneet koirat annettiin lähiseudun maanviljelijöille hoidettaviksi noin 10 kuukauden ikäiseksi saakka, jonka jälkeen ne otettiin takaisin laitokselle koulutettaviksi. Uroksia käytettiin asutukseen myös laitoksen ulkopuolella ja syntyneestä pentueesta otettiin yksi pentu laitokselle asutuspalkkioksi. Koiria vaihdeltiin myös muiden viranomaisten kesken. Joskus kävi niin, että poliisikoiraksi liian vihainen yksilö sopikin vankeinhoitolaitoksen vartiokoiraksi oivallisesti, eikä koiraa tarvinnut lopettaa. (Tervämäki 2002, 12.)

Poliisikoiratoiminta laajeni pikkuhiljaa ympäri Suomen, poliisikoirien mahdollisuuteen ja tehokkuuteen alettiin viimein uskoa ja koiria käyttävät viranomaiset alkoivat koirien olevan enemmän hyödyksi kuin haitaksi. Vuonna 1936 poliisikoiran suurimmat hyödyt oli osattu suurimmissa kaupungeissa valjastaa käyttöön. Koirapartioista oli muodostettu joissain määrin ajasta ja paikasta riippumaton kulkuvartio, jonka tehtävänä oli laitakaupungeilla kulkeminen, sieltä yleensä löytyi poliisia kiinnostavaa väkeä. (Tervämäki 2002, 26.)

Sotavuosina 1939-1945 poliisikoiratoimintaa ei pystytty jatkamaan samoissa mittakaavoissa kuin aiemmin, koirankuljettajia kutsuttiin rintamalle. Varsinaisia poliisikoirankuljettajakursseja ei sotavuosina järjestetty, mutta toimintaa pidettiin yllä mm. yhteistyössä Sotakoirakoulu kanssa. Koiria koulutettiin sotapoliisille ja rintamajoukoille, sekä tarpeen mukaan järjestettiin erikoiskursseja sotapoliisin henkilöstölle. Toisen maailmansodan aikana suurin osa poliisikoirista vietiin sotakoiriksi rintamalle ja rauhan tultua koiria oli jäljellä vain parikymmentä. Myös koirien koulutuksen yhdistämistä valtion ja armeijan kesken yritettiin siinä kuitenkaan onnistumatta; poliisi- ja sotakoirat poikkeavat toisistaan taitojen ja koulutuksen puolesta toisistaan suuresti. Sodan jälkeinen tilanne poliisikoirien

parissa oli surkea. Sodan sytyttyä noin 75 miestä oli siirretty rintamalle ja useimmat rintamalle siirretyt koirat eivät sieltä koskaan palanneet, joten toiminta täytyi käynnistää lähestulkoon kokonaan alusta. Vuonna 1938 koiria oli ollut noin 29, vuonna 1944 15 kappaletta. Koirakanta täytyi saada entiselleen, ja poliisikoiralaitos ostikin nuoria, koulutuskelpoisia koiria käyttöönsä. Tämä oli kustannustehokkaampi ratkaisu verrattuna pentujen kasvattamiseen poliisikoiralaitoksella. Vuosien 1945-1950 toiminta selkeästi elpyi ja vuonna 1952 koirankuljettajakurssit muuttuivat koiraohjaajakurssiksi. (Tervamäki 2002, 26, 31-32.)

Sodan jälkeisessä Suomessa koulutettuja poliisikoiria käytettiin myös erilaisissa järjestyksenvalvontatehtävissä mm. huvi- ja kisapaikoilla sekä tanssilavoilla. Satamat olivat etenkin kaupunkien ongelmapaikkoja ja niissä koirapartiot olivat varsin tuttu näky. Voimakkaasti kasvava teollisuus myös palkkasi valmiiksi koulutettuja koiria partioitehtäviin. Mm. Rauman nahkatehdas oy, Oulun Osakeyhtiö Toppila ja Paltamon Otanmäki Oy kustansivat poliisien ja koirien koulutuksen poliisikoiralaitoksella. Maaseudulla kieltolain voimassa ollessa työllistivät laittomat pontikankeittäjät poliisikoiria. Näihin aikoihin kokeiltiin myös rottweilerin käyttöä poliisikoirana, sillä olisi luonteensa puolesta edellytyksiä toimia partiokoirana. Rottweilerekanta Suomessa oli tuolloin kuitenkin pieni, joten ostot täytyi keskittää saksanpaimenkoiriin. Koirien tehtävinä olivat edelleen partiokoirina toimiminen, jäljestäminen ja eksyneiden tai kadonneiden ihmisten etsiminen. (Tervamäki 2002, 34.)

1960- ja 1970-luvuilla koiratoiminta kehittyi entisestään. Ruotsissa koiria kasvatettiin laitoksella tarhaolosuhteissa, mallia ei kuitenkaan kopioitu Suomeen, sillä tarhakoirat olivat yleensä äänekäitä ja rauhattomia. Tämän takia myös viranomaisten yhteisen, suuren koirakoulun perustaminen ei onnistunut, vaan yhteistyötä jatkettiin puolustusvoimien ja muiden viranomaisten kesken. Vuonna 1964 poliisikoiriksi koulutettavia pentuja ryhdyttiin luovuttamaan kasvamaan ohjaajien kotiin ja vuonna 1965 poliiseille alettiin maksaa kuukausittaista korvausta koirien hoidosta. Ohjaajan ja koiran suhde muodostui kiinteämmäksi koiran kasvaessa ohjaajansa kotona. 60- ja -70-luvulla myös koirien erikoiskoulutukset kehittyivät entisestään. Aiemmin koirille oli opetettu vain suojelua, jäljestystä ja etsintää, mutta huumeiden rantauduttua Suomeen 60-luvulla myös poliisin oli reagoitava asiaan. Ensimmäinen huumekoira, Karhukorven Mamselli koulutettiin vuonna 1969. Mamilta puuttui kuitenkin peruskoulutus, joten jatkossa kaikki koirat saivat ensin peruskoulutuksen ja sen lisäksi huumekoulutuksen, jotta tehtäviä olisi riittänyt. Huumekoirien määrä kasvoi tasaisesti, vuonna 1977 niitä oli ympäri maata jo 32 kappaletta. 1970-luvun alussa koulutettiin myös ensimmäiset pommikoirat. Ala itsessään oli Suomessa tuntematon, joten mallia haettiin vuonna 1973 Yhdysvalloista. Vuonna 1977 pommikoiria oli käytössä jo kymmenellä eri poliisilaitoksella. Myös

poliisikoiratoiminta kehittyi, poliisilaitoksille perustettiin koiraryhmiä, joka koostui vähintään kolmesta koirasta, ohjaajista, koirien kuljettamiseen soveltuvasta ajoneuvosta ja muista tarpeellisista välineistä. Myös koirien harjoitusolosuhteet paranivat koiraryhmien perustamisen myötä. Vuonna 1965 perustettiin myös Suomen Poliisikoirayhdistys. Yhdistyksen tarkoituksena oli toimia ohjaajien yhdyselimenä, kasvattaa ja kehittää poliisikoiratoimintaa ja se myös alkoi julkaista Poliisikoiraviestilehteä (nyk. Poliisikoira) vuonna 1967. (Tervämäki 2002, 38-39, 41, 49.)

1980-luvulta lähtien myös koiraohjaajan koulutus on muuttunut. Koirien erikoiskouluttaminen kehittyi entisestään, räjähdysainekoulutuksen sai 1980-luvun puolivälissä 30 koiraa, 1990-luvulla 41 koiraa. 90-luvun loppuun mennessä nämä tepo-koirat ilmaisivat kaikki tunnetut siviili- ja terroristitoiminnassa käytetyt räjähteet. Huumekoiria oli valtakunnan 187 koirasta 105. Ruumiskoirien koulutus aloitettiin 1993 ja palokoirien 2000. Ensimmäinen rahakoira otettiin käyttöön vuonna 2009. (Tervämäki 2002, 53-54.)

2.2 Tulli

Helsingin Tullilaitokselle tuli Valtion poliisikoirasiittolasta yksi koira vuonna 1923. Varsinaisesti Tullin koiratoiminta käynnistyi niin sanotun huumeaallon seurauksena, kun 1960-luvulla kannabiksen ja LSD:n käyttö levisi suomeen ja Tullin oli reagoitava tilanteeseen. 1969 Ruotsin puolustusvoimien koirakouluttajat antoivat työnäytöksen Helsingin Olympiaterminaalissa vakuuttaen tullijohdon siitä, että koirat olisivat tarpeellinen osa työvälineistöä. (Tullikoirat, viitattu 1.11.2017.)

Ensimmäiset tullimiehet lähetettiin Ruotsiin opiskelemaan koirien koulutusta. 2000-luvulla koirien koulutusta laajennettiin huumeista savukkeisiin, sekä ensimmäiset niin sanotut kombikoirat (huumeita ja rahaa) aloittivat työnsä 2015. Vuonna 2017 aloitti työnsä Tullin ensimmäinen ase- ja räjähdekoira, sekä savukkeiden, nuuskan ja huumeiden etsintään koulutettu koira. (Tullikoirat, viitattu 1.11.2017.)

2.3 Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitoksella koiria on käytetty työvälineenä lähestulkoon koko sen historian ajan. Ensimmäinen koira rajavartiolaitokselle saapui tohtori Brüningeniltä Valtion poliisikoirasiittolasta jo vuonna 1920. Kyseessä oli suurikokoinen ja kovaluonteinen saksanpaimenkoirauros Caesar. (Heikkinen 1998, 9) Caesarin palveluspaikkana toimi Sallan rajakomppania, ja koira sai pian lisänimen ”Lapin kauhu.” Huhujen mukaan tämä hurjaluontoinen eläin repi miehen hetkessä. Caesar yritettiin jopa myrkyttää, siinä kuitenkin onnistumatta. Jokunen rajamieskin sai tutustua tämän rajuotteisen koiran hampaisiin. Caesar menehtyi vuonna 1929, ja luovutettiin kuolemansa jälkeen täytettäväksi Valtion poliisikoirasiittolaan. Tällä hetkellä Caesar on sijoitettuna Rajamuseon Immoilaan. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 30.11.17.)

Rajavartiolaitoksen koiratyön kehittäjänä pidetään Torsten Raitaa. Raita hankki laitoksen käyttöön Caesarin ja tiedonantoupseerina Raita laati rajavartiolaitoksen koiratyön yhtenäistämiseksi rajavartiostoille ohjeet ja määräykset koirien hoidosta, koulutuksesta ja käytöstä. Jatkosodan aikana Raita toimi Viestipataljoona 14 komentajana ja hänen vastuullaan olivat myös alueen sotakoirat. (Heikkinen 1998, 129-130.)

Rajaolot 1920-luvulla olivat epävakaat, vapaussodan jälki näkyi ja ryöstöretket rajan yli olivat tavanomaisia. Rajavartiolaitos kärsi miehistö- ja varustepuutteista. Tarve koiralle lisääntyi eteenkin erään rajasotamiehen murhan jälkeen. Rajasotamies Aaltonen ryöstettiin ja murhattiin syksyllä 1922 Lapissa. Murhapaikka löytyi nopeasti, mutta Caesaria ei silloin paikalle saatu, koska koira oli yli sadan kilometrin päässä. Ryöstömurhan tutkimuksissa selvisi, että mikäli tilanteessa olisi ollut käytettävissä koira, Aaltonen olisi voitu löytää hengissä ja ryöstäjät olisi saatu kiinni ennen rajaa. Tapahtuman johdosta sisäministerin luvalla rajavartiolaitos sai luvan hankkia tarpeellisen määrän koiria, ja talvena 1922-1923 Rovaniemelle perustettiin ensimmäinen koiratarha. Vuonna 1923 perustettiin toinen koiratarha Salmin Kitelään, ja saman vuoden syksyllä koiria oli jo kaikissa rajavartiostoissa. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 30.11.2017.)

Koirien hankinnassa toimittiin yhteistyössä myös Valtion poliisikoirasiittolan kanssa. Poliisikoirasiittolasta Rajavartiostolle luovutettiin 17 koiraa (Tervämäki 2002, 12.) Rajavartioston osalta luovutus siittolasta ei kuitenkaan täysin onnistunut. Vuonna 1926 rajavartiostossa oli 49 koiraa, joista 16 ehdotettu poistettaviksi käytöstä pääasiassa aran luonteensa vuoksi. Poliisikoirasiittolan lisäksi Rajavartiolaitos hankki koiria myös yksityisiltä henkilöiltä. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 6.12.2017)

Rajavartiokoiran kuului olla hyvä partio-, vartio-, viesti- ja jälkikoira, arat koirat eivät näissä töissä selvinneet. Kokemus osoitti, että lähestulkoon kaikki Valtion poliisikoirasiittolasta lähtöisin olevat koirat olivat arkoja ja käyttökelvottomia. (Tervämäki 2002, 14.)

Toisen maailmansodan aikana suurin osa poliisikoirista vietiin sotakoiriksi rintamalle ja rauhan tultua koiria oli jäljellä vain parikymmentä. Myös koirien koulutuksen yhdistämistä valtion ja armeijan kesken yritettiin siinä kuitenkin onnistumatta; poliisi- ja sotakoirat poikkeavat toisistaan taitojen ja koulutuksen puolesta toisistaan suuresti. Sotien jälkeen Puolustusvoimat luovutti Rajavartiolaitokselle 120 sodassa mukana ollutta koiraa. Koirista valittiin käyttöön 50 kappaletta, loput luovutettiin yksityishenkilöille tai lopetettiin palvelukseen sopimattomina. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 30.11.2017.)

Talvisodan syttyessä rajavartiolaitoksen joukot liitettiin puolustusvoimiin. Talvisodan aikana rajakoiria käytettiin jonkin verran viestinviejinä tukikohtien välillä, kuten sotakoiriakin käytettiin. Pääosin rajakoirien käyttötarkoituksena oli vartioida varastoja ja vankileirejä. Jatkosodan aikana vartiointitehtävien lisäksi rajakoiria käytettiin kaukopartioiden suojauksessa, sekä desanttien takaa-ajoon. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 30.11.2017.)

Syksyn 1939 ylimääräisten harjoitusten ajoista lähtien rajavartiolaitos koiratoimintoineen toimi täysin sulautuneena kenttäarmeijaan. Rajavartiolaitos palautettiin kesällä 1940 sisäasiainministeriön alaisuuteen. (Heikkinen 1998, 12.) Sotakoirakoulun lakkauttamisen myötä sen koirat luovutettiin rajavartiolaitokselle, ja rajavartiolaitos veloitettiin huolehtimaan palveluskoiratoiminnan kehittämisestä puolustuslaitoksen tarpeita silmällä pitäen. Rajavartiolaitoksen tuli säilyttää ainakin sodan loppuhetkillä ollut partiokoirakanta, ottaa valvontaansa vartiokoirat, jotka toimivat mm. tehtailla ja varikoilla. Lisäksi rajavartiolaitoksen koiratarhan tuli ottaa huostaansa ne yksityisten omistamat koirat, joita Sotakoirakoulun lakkauttamisen myötä perustettu kotiuttamiselin onnistunut kotiuttamaan. Rajavartiolaitoksen koiratarha sijaitsi Kuhmossa, Kainuussa. (Heikkinen 1998, 19.)

Sotien jälkeen Pohjois-Suomen miinanraivaus jäi rajavartiolaitoksen vastuulle, ja lakkautetulta sotakoirakoululta luovutettiin entisiä sotakoiria rajavartiolaitoksen käyttöön. Koirat koulutettiin miinakoiriksi, niiden ensisijainen tehtävä oli raivata miinoitetut alueet. (Heikkinen 1998, 129.)

Myös Raita oli taidokas koiramies, sodan aikaan hänen hallussaan oli 6 koiraa, vaikka ajan tyylin mukaisesti koiravahvuus merkattiin yksiköittäin, ei henkilöittäin. Syytä koiramäärälle ei tiedetä.

(Heikkinen 1998, 82.) Raita piti tärkeänä koiratyöskentelyssä ohjaajan kykyä tulkita koiran eleitä. Esimerkkinä mainittakoon miinakoirakurssin, jonka johtajana Raita toimi. Raita oli havainnut koiran eleistä sen löytäneen miinan, mutta koirankuljettaja käski kuitenkin koira jatkamaan matkaansa. Raita käski ohjaajaa tarkastamaan koiran osoittaman alueen, mutta ohjaaja väitti sieltä löytyvän vain säilykepurkin. Raidan käskystä alue tarkastettiin tarkemmin, ja löydettiin peltilaatikko, jonka sisällä oli kilo räjähteitä. (Heikkinen 1998, 131.)

Perinteisesti rajakoirat ovat aina olleet saksanpaimenkoiria. Saksanpaimenkoiran käyttöominaisuudet soveltuvat rajakoiran työhön, sekä turkkinsa puolesta ne ovat säänkestäviä työskentelemään pitkiä aikoja vaihtelevissa sääolosuhteissa. 1960-luvulla Rajavartiolaitos kokeili myös vihikoiran soveltuvuutta rajakoiran työhön sen jäljityskyvyn takia. Vihikoirista kuitenkin luovuttiin niiden jäljestyshäiriön ja ohuen turkin takia, koirat eivät pärjänneet talviolosuhteissa. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 30.11.2017.)

Poliisikoiralaitoksen tavoin Rajavartiolaitos hankkii käyttöönsä koirat yksityisiltä kasvattajilta, sekä oman jalostustoiminnan kautta. Rajavartiolaitoksella on Suomen Kennelliiton vahvistama kennel-nimi Rajan. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 6.12.2017.)

2.4 Puolustusvoimat

Ensimmäiset tiedot sotakoirista löytyvät Assyriasta jo ajalta 2300 eaa. Aikana ennen tuliaseita koiria käytettiin taistelutehtävissä, mutta käyttötarkoitus on vaihdellut aikakausien, kulttuurien ja sotateknisten ja -taktisten muutoksien myötä. Eurooppaan sotakoirat tulivat jo 1800-luvun lopulla, ja Suomen ensimmäiset sotakoirat otettiin käyttöön Aunuksen retkellä vuonna 1919. Koirat toimivat lääkintäkoirina, eli ilmavainulla etsivät loukkaantuneita ja johdattivat ohjaajat loukkaantuneiden luokse. Suomen Armeijakoiryhdistys perustettiin 1921 Helsinkiin, mutta yhdistyksen toiminta hiipui jo vuonna 1924. Uudelleen yhdistys perustettiin 1929 ja sen kotipaikaksi vakiintui Viipuri. (Heikkinen 1998, 8-9.)

Sotakoiralla tarkoitetaan koira, joka on koulutettu palvelemaan ihmistä maanpuolustuksellisissa tehtävissä. Sotakoirilla oli useita erilaisia tehtäviä eritoten vuosien 1939-1945 välisenä aikana.

Nimi	Tehtävä
Partiokoira	Eteentyönnettyjen tukikohtien kuulovartio, lepovarustus, tiedustelupartioiden apuna varoitustehtävässä, alueiden puhdistus sinne piiloutuneista vihollisista.
Viestikoira	Toimia teknillisten viestivälineiden täydennyksestä ja säästää ihmisen käyttöä lähettinä. Kulki edestakaisin kahden itselleen tutun sotilaan välillä toimittaen viestejä vedenkestävä säiliö kaulapantaansa kiinnitettynä.
Lääkintäkoira	Etsi haavoittuneita lääkintämiesten kanssa ilmapainulla, johdatti lääkintämiehen loukkaantuneiden luokse.
Vartiokoira	Kulki vartiomiehen mukana, vapaana aitauksessa tai kytkettynä vahtimaan tiettyä aluetta tunkeilijoiden varalta.
Vetokoira	Kuljetti tavaroita talviseen aikaan ahkion avulla

Kuvio 3. Sotakoirien käyttö Suomessa 1939-1945, 32.

Varsinainen koiratyö puolustusvoimilla alkoi 1923. Tanskan armeija lahjoitti puolustusvoimille kaksi saksanpaimenkoiraa ja Sotakoiratarha perustettiin Hämeenlinnaan 1924. Aluksi koirien koulutus keskittyi viestikoirien kouluttamiseen, ja vahvuus vaihteli 1930-luvun alussa 20-30 koiran välillä. Sotakoiratarhan nimi vaihtui Sotakoirakomppaniaksi 1934 ja talvisodan sytyttyä nimeksi vaihtui Sotakoirakoulu. Johtoon astui tällöin kapteeni G. A. Degerstedt. (Heikkinen 1998, 10) Sotakoirakoulun koiratarha ja Valtion poliisikoirasiittola toimivat samoilla alueilla ja osittain yhteistyössä muun muassa koirien ruokinnan suhteen. (Tervämäki 2002, 26)

Koiria hankittiin Sotakoirakoululle paitsi yksityisiltä koirakasvattajilta, myös yksityisten lahjoitusten kautta. Koirista maksettaisiin korvaus, jos se menetettäisiin. Muussa tapauksessa korvausta ei tarvinnut suorittaa. Suuri osa koirista ei soveltunut luonteensa puolesta sotakoiriksi ja ne palautettiin omistajilleen tai lopetettiin. Myös jalostustyötä harjoitettiin vain Sotakoirakoululla, eikä sotakoirien saanut antaa lisääntyä Hämeenlinnan ulkopuolella. Koulu kärsi lähes koko olemassaolonsa koirapulasta, jota koirien pakko-otot 1943 auttoivat. (Heikkinen 1998, 47) Koirien pakko-ottoa varten oli muutettava sotatilalakia siten, että pakko-ottojen piiriin lisättiin myös koirat. Ensimmäiset pakko-otoilla puolustusvoimien käyttöön saadut sotakoirat astuivat palvelukseen heinäkuussa 1943, koiria oli noin 50 kappaletta. Koiria tuotiin Suomeen myös ulkomailta. (Heikkinen 1998, 50, 52, 59.)

Vuonna 1942 ryhdyttiin toimenpiteisiin sotakoirien käytön ja valvonnan yhtenäistämiseksi kaikissa sotatoimiyhtymissä ja yksiköissä. Merkittävin toimenpide oli sotakoiraupseerijärjestelmän kehittäminen. Alueilla, joilla oli sotakoiria, toimi armeijakuntien ja divisioonien esikunnissa nimellisesti

määrätty sotakoiraupseeri. Sotakoiraakoululla perehdytettiin sotatoimiyhtymien upseereita sotakoirien käyttöön ja huoltoon syksyllä 1942. Näiden sotakoiraupseerit komennettiin suorittamaan tarkastuskäyntejä sotakoiria käyttävissä yksiköissä. Tarkastuksissa oli huomioitava ohjaajien ja koirien koulutustaso, koirien kunto ja huolto, ohjaajien ja koirien jatkokoulutus sekä koiravälineiden huolto. Upseerin tuli lähettää tarkastuskertomus päämajan viestikomentajalle määräaikaismoituksen kanssa. Jo tällöin ymmärrettiin koirien huollon ja asianmukaisen kohtelun varmistavan tuloksetkaan menestymisen koiran käyttöä vaativissa tehtävissä, tarkastuskäynnit saivat aikaan parannusta koirien hoidossa, vaikka ohjeita ei aina kaikilta osin kyetty suorittamaan. (Heikkinen 1998, 21.)

Sotakoiraakoulun johtaja G. A. Degerstedt oli innokas palveluskoiraharrastaja, ja ymmärsi koirien oikeanlaisen kohtelun vaikuttavan niiden koulutukseen. (Heikkinen 1998, 24) Degerstedt kirjoitti 1942 tilanneselvityksen jossa hän toteaa ammattimiesten tietävän, että olkoon koira miten hyvä tahansa, huonon ohjaajan käsissä sen epäonnistuu kaikissa sille asetetuissa tehtävissä. (Heikkinen 1998, 85)

Koirien koulutuksessa ilmeni varsinkin talvisodan aikana paljon puutteita, osasyynä oli joidenkin koiraohjaajien asenne tehtäväänsä ja koiriinsa. Koiran tuli irti ollessaan totella tarkasti ja ehdottomasti ohjaajansa käskyjä. Sodan aikana myös koiravahvuus kärsi suuria tappioita niin taisteluissa, kuin lepoaikana. Koiria kuoli tapaturmaisesti ja suurin osa onnettomuuksista tapahtui silloin, kun koirat eivät olleet oman ohjaajansa hallussa. Koirien tottelemattomuuteen vaikutti puutteellisen koulutuksen ohella myös koirien väsymys ja stressaantuneisuus (Heikkinen 1998, 121.) Myös koirien paukkuarkuus ja -aggressio vaikutti niiden työskentelyyn, räjähdykset haittasivat koirien toimintaa yleisesti (Heikkinen 1998, 68.)

Koirien ohjaajien vaihtuvuus kuitenkin oli liian suurta, ja perusasioissa, kuten koirien tilauksissa oli puutteita. Tilattiin vartiokoiria, kun tarvittiin partiokoiria, ja toisinpäin. Sotakoiraupseerien tuli seurata alueensa sotakoirien kouluttamista ja kursseja, sekä perehtyä entistä tehokkaammin niiden käyttömahdollisuuksiin. (Heikkinen 1998, 22.) Sotakoiria varten oli kehitetty testausmenetelmät, jotta voitiin varmistua koiran kyvystä toimia sotakoirana (Heikkinen 1998, 118.)

Sotakoirien ruokinnasta oli annettu grammamääräiset määräykset, joita tuli noudattaa tarkasti. Sodan aikana ilmestyi useita oppaita koskien koirien käyttöä, kuten esimerkiksi Viestikoiraoapas, Vetokoiraoapas, Sotakoiraopas I ja II sekä Partiokoiraoapas, johon oli liitetty kappale koirien huollosta,

sillä talvisodan jälkeen oli Sotakoirakoululle palautettu koiria, joista ohjaajat eivät olleet kunnolla huolehtineet. Näiden lisäksi ilmestyi myös Sotapoliisikoirapopas ja sodan jälkeen 1945 vielä Sotakoirapopas III. (Heikkinen 1998, 40-41.)

Hämeenlinnan Sotakoirakoulu lakkautettiin marraskuussa 1944, ja se muutettiin kotiuttamiselimeksi. Heinäkuussa 1944 Sotakoirakoulun hallussa oli 620 koiraa. (Heikkinen 1998, 80) Koiria kotiutettiin takaisin omistajilleen, luovutettiin rajavartiolaitokselle ja ”loppuun palaneet” tai muuten kotiuttamiskelvottomat koirat lopetettiin. (Heikkinen 1998, 127) Ennen lakkauttamistaan koululla hoidettiin koirien kouluttaminen, jalostustoiminta sekä pennut. Koulu toimi myös etappipaikkana koirien siirtojen ja välikausien aikana. (Heikkinen 1998, 31.)

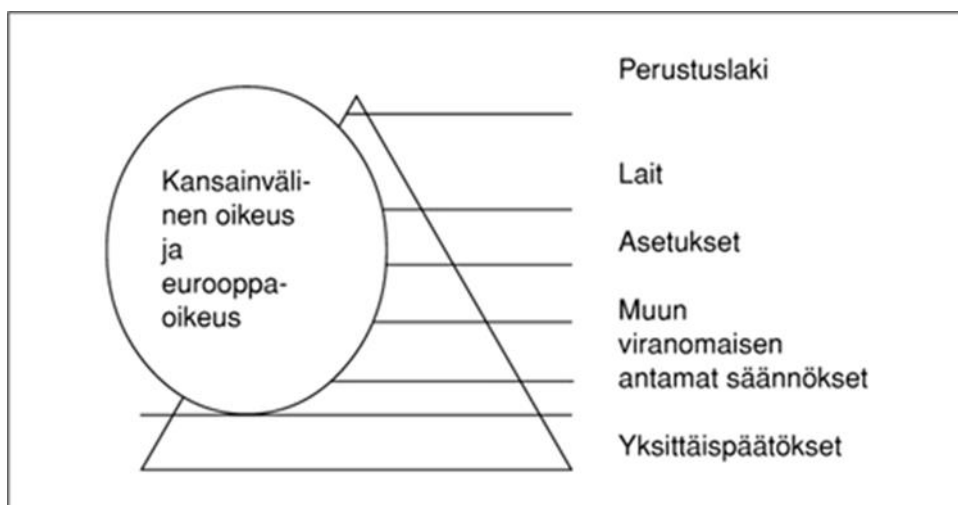
Sotien jälkeen koirien työpanosta tarvittiin edelleen muun muassa miinakoirina toimimiseen. Puolustuslaitoksen koirat siirrettiin rajavartiolaitokselle, jonka vastuulle koiratyö asetettiin. Pohjois-Suomessa 1945 käytettiin miinakoiriksi koulutettuja sotakoiria, jotka olivat sodan aikana palvelleet muissa tehtävissä. Koirat ja ohjaajat koulutettiin kahdella kurssilla, kurssien johtajana toimi Torsten Raita. (Heikkinen 1998, 129.)

3 KOIRAN KÄYTTÖÄ SÄÄTELEVÄT SÄÄDÖKSET

3.1 Yleiset säädökset

Kaikkea viranomaistoimintaa säädellään lakien avulla. Perustuslaki on ns. lakien laki, johon koko muu lainsäädäntö perustuu, niin yleis- kuin erityislaitkin. Lait eivät voi olla ristiriidassa keskenään, joten esimerkiksi poliisilaissa ei voida sallia perustuslain vastaisia toimia ilman, että se on välttämätöntä poliisin työn kannalta. Perustuslaki velvoittaa ennen kaikkea lainsäätäjiä, heidän vastuulleen on huolehtia lakien ristiriidattomuus perustuslain kanssa.

Koira rinnastetaan laissa esineeseen, eikä esimerkiksi poliisilaissa erikseen mainita koira poliisin työvälineisiin lukeutuvana esineenä. Normihierarkiaa noudattaen on lähdettävä laskeutumaan lakitasolta alaspäin muuhun viranomaisen antamaan säännökseen, joissa määritellään koira koskevat ohjeistukset viranomaiskohtaisesti erikseen.

Kuvio 1. Normihierarkia. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet, Husa, J & Pohjolainen T., 2014, 14.

Esimerkiksi perustuslain 2 luvun 10 § käsittelee yksityiselämän suojaa, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. 2 luvun 10 § kolmannessa momentissa todetaan, että lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Viranomaiset eivät näin ollen voi toimia perustuslain vastaisesti, ja viranomaisen toimintaa säätelevää erityislakia säädettäessä on otettava huomioon,

ettei se ole ristiriidassa perustuslain tai EU:n lainsäädännön kanssa, normihierarkiaa on aina noudatettava. Mikäli normistossa on havaittavissa ristiriitoja, ne ratkaistaan tiettyjen sääntöjen mukaisesti.

Normiristiriitojen eliminoimissäännöt:

Eriasteiset yleisnormit: ylemmänasteinen normi syrjäyttää tulkintatilanteessa alemmanasteisen.

Uusi laki / vanha laki: samanasteisten normien ristiriitatilanteessa uudempi normi syrjäyttää vanhemman.

Erityislaki / yleislaki: samanasteisten normien ristiriitatilanteessa erityissäännös (jonka soveltamisala on "kapeampi") syrjäyttää yleissäännöksen (jonka soveltamisala on laajempi). Tämä sääntö voi sivuuttaa edellisen, eli vanhempi erityissäännös syrjäyttää uudemman yleissäännöksen.

Yksittäisnormi (konkreettinen päätös) / yleisnormi: ristiriita poistetaan muutoksenhaun käsittelyn yhteydessä.

Kuvio 2. Normiristiriitojen eliminoimissäännöt. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet, Husa, J. & Pohjolainen T., 2014, 14.

Lait ja asetukset ovat julkisia ja kaikkien saatavilla esimerkiksi internetin tai kirjallisuuden kautta. Lähtökohtaisesti myös viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei siitä erikseen julkisuuslaissa (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999) tai muualla lainsäädännössä määrätä salassa pidettäväksi. Julkisuuslain 3 § mukaan lain tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa viranomaisten toiminnassa.

Viranomais voi myös lain nojalla määrätä asiakirjan salassa pidettäväksi, tai jos se sisältää tietoja, joista on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus (JulkL 22§). Viranomaisilla, kuten esimerkiksi poliisilla, rajavartiolaitoksella, puolustusvoimilla ja tullilaitoksella, sekä vankeinhoitoviranomaisilla on oikeus määrätä salassa pidettäväksi asiakirjoja, joissa määritellään taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevia tietoja, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden taikka rangaistuslaitoksen järjestyksen ylläpitämistä. (JulkL 24 §) Koska koira lain silmissä rinnastetaan työvälineeksi, ja eräissä tapauksissa voimankäyttövälineeksi, tämän pykälän nojalla koiran käyttämisestä annetut, tarkennetut viranomaiskohtaiset säädökset on luokiteltu salassa pidettäväksi materiaaliksi.

Yleisten sekä viranomaisiin kohdistuvien erityislakien lisäksi on otettava huomioon myös suoraan eläimiin, niiden pitoon ja niistä huolehtimiseen kohdistuva lainsäädäntö. Näitä lakeja ja asetuksia ovat muun muassa eläinsuojelulaki 247/1996, eläinsuojeluasetus 396/1996, metsästyslaki

615/1996, järjestyslaki 612/2003, valtioneuvoston asetus koirien, kissojen ja muiden pienikokoisten seura- ja harrastuseläinten suojelusta 674/2010, vahingonkorvauslaki 412/1974 ja rikoslaki 1889/39.

Koiran käyttämistä viranomaistoiminnassa säädelään siis varsin tarkasti. Jo eläinsuojelulain 3 § mukaan eläimiä on kohdeltava hyvin eikä niille saa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä. Tarpeetoman kivun ja tuskan tuottaminen eläimille on kielletty. Myös eläinsuojelulain 6 § käsittelee eläimen kohtelua. Sen mukaan liiallinen rasittaminen, kohtuuttoman ankara kurissa pitäminen ja kouluttaminen sekä liian kovakourainen käsittely on kielletty, sitominen tarpeetonta kärsimystä tuottavalla tavalla on kielletty, eläimen on annettava levätä kunnolla ja lisäksi sen on saatava liikkua.

Koirien käyttöä, kohtelua ja koiraohjaajan vaatimuksia on seurattu ja säädelty viranomaiskohtaisesti jo koiratoiminnan alusta asti. Sotien aikana 1939-1945 painatettiin Sotakoiraoppaat I-III, jotka toimivat koiratoiminnan ohjeina ja sääntöinä sotavuosien aikana. (Heikkinen 1998, 40.) Jo varhaisessa vaiheessa oli havaittu, että koirien vääränlainen käsittely, tai taitamattomat ohjaajat pilasivat koiria, jolloin ne eivät enää soveltuneet niille tarkoitettuihin töihin. Koiraohjaajan henkilökohtaisten ominaisuuksien vaikutuksen koiran kouluttamiseen ja käyttäytymiseen huomasivat sekä Valtion poliisikoirasiittolan johtaja Brüning, että Sotakoiraopetuksen johtaja kapteeni Degersted, kuten myös rajavartiolaitoksen koiratyön kehittäjä Torsten Raita.

Työllään koirien parissa he loivat ensimmäiset ohjeistukset ja säännöt viranomaisille koirien kanssa työskentelyyn. Degersted havaitsi Sotakoiraopetuksen miehistön ongelmaksi muodostuvan kurssitettävien miehen sopimattomuudesta koiraohjaajiksi. Miehen tuli olla hyvässä ruumiillisessa kunnossa, sekä ymmärtää koiria. Koiraohjaajiksi soveltumattomat miehet Degersted lähetti Sotakoiraopetukselta muihin tehtäviin. (Heikkinen 1998, 30.) Myös Raita painotti koirankuljettajien tärkeyttä koiran työskentelyssä, mm. miinakoirien tulokset romahtivat, kun niiden alkuperäiset ohjaajat vaihtuivat. Raita halusikin ohjaajiksi valita miehiä, jotka olivat koiratyöskentelystä innostuneita. (Heikkinen 1998, 132.) Niin Brüning, Degerstedt kuin Raitakin havaitsivat, että vaikka koira olisi ollut kuinka erinomainen, taitamattoman ohjaajan käsissä se epäonnistui tehtävissään (Heikkinen 1998, 85.)

Voidaan havaita, että jo koiratoiminnan alkutaipaleelta lähtien eläimen hyvinvoinnista huolehtiminen on nostettu tärkeäksi ohjeksi ja havaittu suora yhteys koiran kohtelun ja sen toimintakyvyn välillä. Eläinsuojelulaki ja -asetus ovat läsnä jokaisen koiran kanssa työskentelevän viranomaisen päivittäisessä elämässä koiran haltuun saamisesta lähtien.

Myös rikoslaissa säädetään rikosoikeudellinen vastuu eläimestä. Rikoslain 15 § mukaan tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta johtuen jättää asianmukaisesti vartioimatta ihmiselle vaarallisen eläimen, josta on vastuussa, on tuomittava eläimen vartioimatta jättämisestä sakkoon. Myös metsästyslaki (1996/615), eläinsuojeluasetus (1996/396), järjestyslaki (2003/612), vahingonkorvauslaki (1974/412) ja valtioneuvoston asetus koirien, kissojen ja muiden pienikokoisten seura- ja harrastuseläinten suojelusta (674/2010) osaltaan säätelevät virkakoirien kanssa toimimista ja niistä huolehtimista asianmukaisin keinoin.

3.2 Viranomaistoimintaa säätelevät erityislait ja-säädökset

Viranomaistoimintaa sääteleviä erityislakeja ovat esimerkiksi poliisilaki 872/2011, ulosottokaari 705/2007, tullilaki 304/2016, rajavartiolaitonlaki 578/2005, laki puolustusvoimista 551/2007 ja valtion virkamieslaki 750/1994. Normiristiriitojen välttämiseksi lainsäätäjien on huolehdittava erityislainsäädännön ristiriidattomuudesta ja perustuslain toteutumisesta.

Nämä viranomaiskohtaiset erityislait asettavat perusraamit viranomaisten työskentelylle niin operatiivisella kuin hallinnollisella tasolla. Lakien alapuolella ovat viranomaiskohtaiset, tarkennetut työskentelyohjeet, jotka ovat kohdennettu säätelemään tiettyä toimintaa. Näiden lakien lisäksi viranomaistoimintaa säädelään myös erilaisilla asetuksilla, kuten esimerkiksi asetus poliisin hallinnosta (15.3.1996/158).

3.2.1 Poliisin toimintaa koskevat erityislainsäädäntö

Poliisin käytössä koira lähestulkoon aina rinnastetaan voimankäyttövälineeseen. Tämä johtuu siitä, että käytännössä kaikki partiokoirat ovat saaneet voimankäyttökoulutuksen osana peruskoulutustaan. Poliisikoiralaitoksen johtajan, ylikomisario Pekka Kokkosen mukaan trendi on nykyään muuttumassa, koska poliisin koira vaativat voimankäyttötilanteet ovat vähentyneet muiden voimankäyttövälineiden yleistyttyä, ja vastaavasti kadonneen etsinnät ovat ohittaneet voimankäyttötilanteiden määrän. Voidaan todeta, että koirapartio lähtee nykyään useammin etsintä- kuin voimankäyttötehtäville. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

Siinä missä muitakin voimankäyttövälineitä, koira tulee huoltaa asianmukaisin keinoin ja sen ollessa käyttöön soveltumaton, siirrettävä muihin tehtäviin tai poistettava kokonaan käytöstä. Erityisesti koiran kunnosta ja kuljetuksesta on huolehdittava asianmukaisesti. Kun esimerkiksi poliisin työvuoro kestää 12 tuntia koiran ollessa mukana koko vuoron ajan, poliisin on pitänyt järjestää koirille soveltuvat kuljetus- ja lepotilat (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.) Voimankäyttövälineen käyttäminen vaatii aina kyseisen voimankäyttövälineeseen kohdistetun koulutuksen, tasokokeen sekä ylläpitävän koulutuksen, joten voimankäyttökoulutuksen saanutta koira voi ohjata vain asianmukaisesti koulutettu ohjaaja (Sisäministeriön asetus poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä 245/2015.)

Kuitenkin hätävarjelutilanteessa myös koirapartiomiehellä on oikeus koira käyttää, mikäli koiran varsinainen ohjaaja on siihen kykenemätön. Hätävarjelukin on laissa säädelty: aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet (Rikoslaki 4:4.) Hätävarjelu nojalla koirapartiomies voi käyttää koira voimankäyttövälineenä, mikäli tilanne sen laissa määritellyin tavoin vaatii, ja koiran ohjaaja on esimerkiksi tajuton tai muutoin estynyt koiraansa ohjaamaan. Kokkonen mukaan tämäkin on yksi syy siihen, miksi koirapartiossa ohjaaja ja partiomies yleensä vakiintuneen käytännön mukaan työskentelevät aina yhdessä, vaikka muissa partioissa vaihtuvuutta olisikin. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

Vireillä olevan Hallituksen esityksen 37/2017 mukaan Poliisilakia tulisi muuttaa niin, että poliisilla olisi mahdollisuus nykyistä kattavampien turvallisuustarkastusten tekemiseen erityistä suojelua tai erityistä valvontaa edellyttävissä tilaisuuksissa. Poliisilla olisi oikeus tarkastaa henkilö paitsi vaaraa aiheuttavien esineiden ja aineiden varalta, myös sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joiden hallussapito tilaisuudessa on muuten laissa tai lain nojalla kielletty. Näissä tilanteissa voitaisiin käyttää apuna huume-, tepo- tai muuta erikoiskoulutuksen saanutta koira esimerkiksi musiikkifestivaaleilla tai muissa isoissa yleisötapahtumissa.

Kuitenkaan voimakeinon käsitettä ei ole määritetty lainsäädännössä. Oikeuskirjallisuudessa voimakeinolla voidaan tarkoittaa poliisioikeudellisessa merkityksessä poliisimiehen ruumiinvoiman tai sen apuvälineen aktiivista tai passiivista käyttämistä poliisitoimen mielekkääseen toteuttamiseen

soveliaana tehokeinona, tai jokaista vastarinnan murtamiseksi käytettävää fyysistä keinoa. (Rantanen, 122.) Vaikka voimankäyttövälineitä ei ole lueteltu laissa, ne on määritelty Poliisiasetuksessa (Valtioneuvoston asetus poliisista 1080/2013). Asetuksen mukaan valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä. Näitä ovat asetuksen mukaan erilaiset ampuma-aseet sekä muut ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettyinä vaikutuksiltaan ampumasetta lievemmat voimankäyttövälineet.

Poliisin voimankäyttöä on määritelty ja säädelty tarkoin mm. poliisilaissa ja pakkokeinolaisissa. Suomi on myös sitoutunut noudattamaan Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimuksia, joka määrittelee poliisityön tarkkaan. Ensimmäisenä voidaan mainita Poliisilain 2 § perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, jonka mukaan toimivaltuuksiaan käyttäessään on valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista. Poliisin on noudatettava myös vähimmän haitan periaatetta, eli poliisin toimenpiteillä ei saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi (PoL 1:4.)

Poliisi on veloitettu myös suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen, eli poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin, sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Jos kohdehenkilö on vaikkapa karkkipussin varastanut lapsi, tilanne ei edellytä minkäänlaisia voimankäyttövälineitä. Viimeisenä tulee tarkoitussidonnaisuuden periaate, jonka mukaan poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen (PoL 1:5.)

Poliisilain toisen luvun 17 pykälä käsittelee voimakeinojen käyttöä. Sen perusteella poliisilla on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, ja voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Pakkokeinolain ensimmäisen luvun kolmannessa pykälässä sanotaan, että mikäli kiinniotettava yleisen kiinniotto-oikeuden käyttämisen yhteydessä tekee vastarintaa tai pakenee, kiinniottaja saa käyttää sellaisia kiinniottamisen toimittamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvostellen puolustettavina, kun otetaan huomioon rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne muutenkin. Poliisin on myös varoitettava tarkoitukseen soveltuvalla ja ymmärrettävällä tavalla virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä

mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja taroituksenmukaista (PolL 2:18.)

Aina poliisin voimankäyttövälineestä puhuttaessa tarkoitetaan myös koiraa. Jo näiden kolmen pykälän perusteella voidaan päätellä, ettei koiraa tule käyttää liian heikoin perustein sekä käytettäessä varoitettava koiran käytöstä. Varoituksen voi tehdä esimerkiksi huutamalla koiran olevan paikalla ja tarpeen niin vaatiessa se päästetään irti. Vähimmän haitan periaatetta noudattaessa on äärimmäisen tärkeää, että koira on koko ajan ohjaajan hallittavissa, oli se sitten irti tai kytkettynä. Mikäli koira on puremalla pysäyttänyt pakoa yrittäneen henkilön, sen on aina käskettäessä päästettävä irti. Irrotuskäskyn saatuaan koira ei saa enää aiheettomasti hyökätä uudestaan. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

Ohjaajalla on näin ollen suuri vastuu koiran toiminnasta. Koira ei missään olosuhteissa saa purra ihmistä aiheuttaen, tai muuten osoittaa aggressiivisuutta. Poliisikoirille järjestetään joka toinen vuosi tasokokeet, joissa koiran sen hetkinen toimintakyky tarkastetaan. Poliisikoirat jäävät eläkkeelle noin 10-vuotiaana, mutta mikäli koira jatkaa työuraansa yli 10-vuotiaana, se testataan vuosittain. Mikäli koira ei selviä sille asetetuista kriteereistä, se poistetaan palveluskäytöstä tai siirretään muihin tehtäviin. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

3.2.2 Tullin toimintaa koskeva erityislainsäädäntö

Tulli on viranomaisen, jonka tehtävänä on valvoa rajan yli kulkevaa tavaraliikennettä, kerätä tullimaksut ja maahantuontiverot. Tullin toimintaa säädellään tarkasti paitsi suomalaisessa lainsäädännössä, myös EU:n yhteisen tullipolitiikan määrittelemissä asetuksissa. Näitä ovat mm. tullilaki 304/2016, hallintolaki 434/2003, laki tullin hallinnosta 960/2012, valtioneuvoston päätös eräistä tullilaitoksen tehtävistä 129/1998, unionin tullikoodeksi täytäntöönpanoasetus (EU) 2015/2447, delegoitu asetus (EU) 2016/341 unionin tullikoodeksin täydentämisestä siirtymäsäännöksillä ja unionin tullikoodeksin delegoidun asetuksen (EU) 2015/2446 muuttamisesta. (Tulli 2017, viitattu 31.1.2018).

Tullin toimintaa velvoittaa raskaasti kotimaisen lainsäädännön lisäksi kansainvälinen lainsäädäntö ja erilaiset Euroopan unionin laatimat koodeksit. Tullin tehtävänä on suojata yhteiskuntaa varmistamalla tavaraturvallisuutta ja torjua rajat ylittävää rikollisuutta, sekä torjua harmaata taloutta. (Tulli 2017, viitattu 31.1.2018).

Rajat ylittävällä rikollisuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi laittomien päihteiden tai huumausaineiden tilaamista internetin välityksellä ulkomailta. Jos laitton lähetys saapuu postitse suomeen, se kulkee Tullin postitarkastuksen kautta. Tällöin huumausaine-etsintään koulutettu koira on työvälinä hyvin arvokas, sillä huumausaineet voidaan pakata hyvin huomaamattomiksi ja ihmiselle liki hajuttomiksi.

Tavaravalvonnan lisäksi tullimiehellä on oikeus myös suorittaa tullilain 3 luvun 18 § mukainen henkilöön kohdistuva etsintä. Tarkastus suoritetaan sen tarkastamiseksi, onko henkilöllä mukanaan tavaraa, jonka tuonnin, viennin tai kauttakuljetuksen valvonta on säädetty Tullin tehtäväksi. 19 § mukaan turvallisuustarkastus, jolla varmistetaan, ettei henkilöllä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa tarkastamisen tai säilyttämisensä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Turvallisuustarkastus toimitetaan käsin tunnustelemalla, koulutettua koira käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla. Tullilla, kuten muillakin viranomaisilla on oikeus julkisuuslain nojalla määrätä salassa pidettäväksi koira koskevat tarkemmat säädökset.

Tullin voimankäyttö on yhtä lailla tarkkaan määritelty. Valtioneuvoston asetus Tullin voimankäyttövälineistä ja tullimiehen oikeudesta kantaa voimankäyttövälinettä (VNa 602/2017) määrittää Tullin voimankäyttövälineiksi henkilökohtainen virka-ase sekä ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettyinä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemmat voimankäyttövälineet (VNa 602/2017 1§). Saman asetuksen mukaan tullimiehellä on oikeus kantaa ja käyttää voimankäyttövälinettä vain, jos hän on saanut kyseisen voimankäyttövälineen käyttöön koulutuksen, osallistunut valtiovarainministeriön asetuksella tarkemmin säädettävään koulutukseen ja harjoitteluun, sekä suorittanut voimankäyttövälineen tasokokeen.

Asetuksen nojalla myös Tullilla olisi oikeus käyttää koira voimankäyttövälineenä, mutta tällä hetkellä kaikki Tullin käytössä olevat koirat ovat ns. nenätyöskentelijöitä, eli erikoisetsintäkoiria ilman voimankäyttökoulutusta (Tullikoirat 2017, viitattu 1.11.2017.) Tullitoimenpiteitä suorittavia viranomaisia tulliviranomaisen lisäksi ovat rajavartiolaitos (rajavartiolaki 24 §) sekä poliisi (poliisilaki

2:21). Näillä viranomaisilla on usein hallussaan voimankäyttökoulutuksen saaneita koiria, joita voidaan käyttää tilanteen edellyttämällä tavalla.

3.2.3 Rajavartiolaitosta koskeva erityislainsäädäntö

Rajavartiolaitos on sisäministeriön johdon ja valvonnan alaisena toimiva valtion keskushallintoon kuuluva viranomainen, jonka tehtävänä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi rajavartiolaitos toimii muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Rajavartiolaitos vastaa yhteistyöstä Euroopan raja- ja merivartioviraston kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Rajavartiolaitos myös suorittaa erikseen säädettyjä valvontatehtäviä sekä toimenpiteitä rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Rajavartiolaitos suorittaa myös poliisi- ja tullitehtäviä, etsintä-, pelastus- ja ensihoitotehtäviä sekä osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen (Rajavartiolaki 3 §.)

Rajavartiostoa koskevaa erityislainsäädäntöä ovat mm. rajavartiolaki 578/2005, laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005, laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa 579/2005, meripelastuslaki 1145/2001 sekä laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta 687/2009. Rajavartiolaitoksen koiratoiminnasta vastaavan upseerin Ari Raitasen mukaan koiratoimintaa Rajavartiolaitoksella määritellään pysyväisasiakirjassa RVLPAK C 21. Asiakirjassa on eritelty koiratoiminnan ohjaus, koirien koulutusjärjestelmä, testaukset ja vaatimukset. Koiratoiminta on osa Rajavartiolaitoksen lakisääteisten tehtävien toteuttamista ja koirat hankitaan, koulutetaan ja testataan Rajavartiolaitoksen operatiivisten tarpeiden perusteella. (Raitanen, haastattelu, viitattu 7.3.2018.)

Raitasen mukaan rajakoirien koulutus jatkuu koko niiden uran ajan. Koulutustavoitteiden saavuttamista, rajakoirien operatiivista käytettävyyttä ja koiratoiminnan laatua valvotaan kolmitasoisen testausjärjestelmän avulla. Operatiivisissa tehtävissä voidaan käyttää vain tehtävän edellyttämän koulutuksen ja testit hyväksytysti suorittaneita rajakoiria. Mikäli rajakoira ei voi kouluttaa tai se ei kykene toimimaan operatiivisissa tehtävissä, poliisikoirien tavoin se poistetaan käytöstä. (Raitanen, haastattelu, viitattu 7.3.2018.)

Rajavartiolaitoksen koirat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta eivät peruskoulutuksensa aikana saa voimankäyttökoulutusta, vaan pääpaino koiran työtehtävissä on jälkityöskentelyn puolella (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 6.12.2017.) Rajakoirat jaetaan partio- ja valmiusjoukkuekoiriin. Partiokoirat saavat peruskoulutuksen, tehtävä- ja toimintaympäristökohtaisen jatkokoulutuksen sekä tarpeen mukaisen täydennyskoulutuksen. Partiokoirat voidaan kouluttaa esine-etsintään, ruumiiden ilmaisuun tai voimankäyttöön. (Raitanen, haastattelu, viitattu 7.3.2018.) Mikäli voimankäyttökoulutus on suoritettu, koira verrataan poliisikoiran tavoin voimankäyttövälineeseen, ja sen käyttöä säädellään poliisien tavoin erityislaitalla Rajavartiolaitosta koskevalla erityislaitalla, eli rajavartiolaitaki 578/2005 mukaan sekä viranomaiskohtaisilla, osin salassa pidettävillä säädöksillä.

Myös rajakoiraohjaajan valintaa säädellään Rajavartiolaitoksen sisäisissä ohjeissa. Rajakoiraohjaajakoulutukseen hakeutuvasta henkilöstä on ensin laadittava kirjallinen arviointi, joka taltioidaan henkilön tavoite- ja kehityskeskusteluasiakirjojen yhteyteen. Arviointi perustuu henkilön ominaisuuksien ja työsuorituksen arviointiin sekä haastatteluun. Koiraohjaajan tulee olla sitoutunut koira-toimintaan ja koiraohjaajan uralle, hänellä tulee olla mahdollisuus hoitaa rajakoira kotonaan, sekä hänen on oltava fyysisesti, psyykkisesti ja terveydentilaltaan tehtävään sopiva. (Raitanen, haastattelu, viitattu 7.3.2018.)

Koiraohjaaja sitoutuu noudattamaan annettuja ohjeita ja määräyksiä allekirjoittaessaan sopimuksen koiran hoitamisesta kotona. Sopimuksen mukaan ohjaaja sitoutuu kohtelemaan koiraansa hyvin ja noudattamaan koiran ylläpitoa ja käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä. Mikäli ohjaaja rikkoo sopimusta esimerkiksi kohtelemalla koiraasi asiattomalla tavalla, Rajavartiolaitos ottaa koiran haltuunsa ja koiraohjaajana toimiminen lopetetaan. (Raitanen, haastattelu, viitattu 7.3.2018.)

3.2.4 Puolustusvoimia koskeva erityislainsäädäntö

Puolustusvoimien tehtävänä on vastata Suomen sotilaallisesta puolustuksesta. Ydintehtävinä ovat sotilaallinen maanpuolustus, virka-apu viranomaisille ja osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Puolustusvoimat rakentuvat Maavoimien, Merivoimien ja Ilmavoimien yhteistoimintaan. (Puolustusvoimat 2017, viitattu 20.12.17.)

Puolustusvoimia koskevaa erityislainsäädäntöä ovat mm. laki puolustusvoimista 551/2007, laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 255/2017, pakkokeinolaki 806/2011, valtion virkamieslaki 750/1994 ja asevelvollisuuslaki 1438/2007. Palvelusrikoksia käsittelevässä rikoslain 45 §:ssä määritellään suoraan palvelusrikos ja sen rangaistukset. Näin ollen esimerkiksi koiran väkivaltaisesta kohtelusta sotilas voidaan tuomita kurinpitorangeistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Porin prikaatin sotakoiraosaston johtajan, yliluutnantti Petteri Halmeen mukaan myös Puolustusvoimat noudattavat koiratoiminnassaan samoja, suoraan eläimiin, niiden käsittelyyn, kuljetukseen ja hyvinvointiin säädettyjä lakeja kuin muutkin viranomaiset. Lakien lisäksi Puolustusvoimien koiratoiminnassa noudatetaan erilaisia normeja, kuten sotakoirien käyttöä puolustusvoimissa, normikoelma HG1308, puolustusvoimien tavanomainen virka-apu ja siihen rinnastettavat velvoitteet A03420. Suurin osa asiakirjoista eivät ole julkisia (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

Kuten poliisilla, myös puolustusvoimilla on pitkä historia koiratyöskentelyssä ja ajan saatossa koiratoiminta on muuttunut. Sotavuosien 1939-1945 jälkeen sotakoiratoimintaa ei pidetty kannattavana ja sotakoirat siirrettiin Rajavartiolaitokselle. Halmeen mukaan koiratoiminnan siirtyessä Niinisaloon vuonna 1955 Puolustusvoimissa arvioitiin koiran tarve uudelleen. Koiratoimintaa päätettiin jatkaa kouluttamalla koiria erilaisiin toimintoihin. (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

Halmeen mukaan suurin ero muiden pohjoismaiden koiratoimintaan on koirien tarhaamattomuus. Vaikka varusmiespalveluksessa käytettävät koirat asuvat prikaatin alueella, ne elävät ohjaajiensa kanssa hyvin vapaasti prikaatin tiloissa eivätkä vain ulkotarhoissa. Kantahenkilökunnan hallussa olevat koirat asuvat poliisi- ja rajakoirien tavoin ohjaajiensa kotona. Varusmiespalveluksesta poistettava koira päätyy yleensä viimeisenä koira ohjanneelle henkilölle, mikäli hän on halukas koiran ottamaan. (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

Puolustusvoimien koiratoiminnan ydin on sijoitettu Niinisaloon Porin prikaatin alaisuuteen. Porin prikaati hankkii ja sijoittaa sotakoirat operatiivisen tarpeen perusteella eri prikaateihin. Koirat hankitaan vakiintuneen käytännön mukaan hyväksi havaituilta kasvattajilta yhteistyössä ohjaajan ja sotakoiraosaston johtajan kanssa. Kuten myös poliisilla ja Rajavartiolaitoksella, Puolustusvoimat omistaa koirat ja vastaa koiran hankintakuluista. Kantahenkilökunnan hallussa olevat koirat koiran asuvat ohjaajansa kotona, ja varusmiespalvelusta suorittavien käytössä olevat koirat on sijoitettu prikaateille. (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

Puolustusvoimilla, kuten muillakin koiran kanssa työskentelevillä viranomaisilla on omat tarkennetut, osittain salassa pidettävät säädökset joissa tarkennetaan ja määritellään koiratoiminnan yksityiskohdat. Sotakoirat nykypäivänä ovat suurimmaksi osaksi kombi, eli huume-, partio- ja räjähddekoiria. Poliisin tepo-koirat vastaavat ominaisuuksiltaan sotakoirien räjähddekoiria. Voimankäyttöä koulutetaan vain pienissä määrin partiokoirille. Sotakoiria voidaan käyttää virka-apupyynnöjen kautta myös muihin, niille soveltuviin tehtäviin. (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

4 NYKYHETKI

Koirat voidaan karkeasti jakaa käyttötarkoituksensa mukaan kolmeen luokkaan: metsästys-, palvelus- ja seurakoiriin. Palveluskoirana pidetään koiraa, jolla on hyödyllisiä edellytyksiä toimia ihmisen apuna. Sen on oltava luonteeltaan oppimishaluinen, tarmokas, peloton ja halukas tekemään työtä. Palveluskoiran metsästysvietti ei saa olla liian voimakas. Palveluskoirat voivat olla työkoiria, kuten poliisi-, sota- ja opaskoira, mutta myös harrastuskoira, jonka kanssa voidaan kilpailla palveluskoiralajeissa. (Heikkinen 1998, 11.)

Suomessa virallista koiratoimintaa kaikkien rekisteröityjen puhdasrotuisten koirien parissa järjestää Suomen Kennelliitto, SKL. Ensimmäiset palveluskoirayhdistykset Suomeen perustettiin jo 1920-luvulla, niihin aikoihin palveluskoiratoiminta oli täysin poliisin, armeijan ja rajavartioiden toimintaa. Toiminta oli hajanaista, sillä toiminnassa oli kaksi erillistä kattojärjestöä; Suomen Armeijakoirayhdistys ja Suomen kennelklubin palveluskoiraosasto. 1935 Suomen Kennelklubi hajaantui kahteen ja näin syntyi Suomen Kennelliitto, palveluskoirayhdistysten perustaessa Suomen Palveluskoiraliiton. Kennelliiton toiminta eroaa hieman Suomen Palveluskoiraliiton toiminnasta, Palveluskoiraliiton nimensä mukaisesti kehittää ja ylläpitää palveluskoiratoimintaa ja toimii yhteistyössä muiden koirajärjestöjen ja viranomaisten kanssa, Kennelliiton toimintaan voivat ottaa osaa kaikki Kennelliiton hyväksymien rotujen edustajat. Jäsenenä Palveluskoiraliitossa ovat palveluskoiratoimintaa harrastavat koirayhdistykset ja rotujärjestöt. Palveluskoiriksi kutsutaan niitä koiria, joilla on oikeudet osallistua virallisiin palveluskoirakokeisiin. Palveluskoiraoikeudet vuonna 2016 oli 51 rodulla. (SPKL, viitattu 4.10.2017.)

Kaiken kaikkiaan koirasta on monipuoliseen käyttöön, niin siviilien harrastuskoirana kuin viranomaiskäytössä hyödyllisenä työvälineenä. Tällä hetkellä viranomaiskäytössä Suomessa toimii noin 550 koiraa, joista poliisin käytössä Poliisikoiralaitoksen omistamana on noin 260 ja Rajavartiolaيتoksella noin 215 koiraa. Muut koirat toimivat erilaissa tehtävissä Tullilla, Puolustusvoimilla ja Rikosseuraamuslaitoksella.

4.1 Koiran soveltuvuus työkoiraksi ja rotujen eroavaisuudet

Hyvältä käyttökoiralta vaaditaan hyvä hermorakenne, sen terveyden on oltava kunnossa ja sen on oltava ohjaajan hallinnassa. Työkoiralle häiritsevä vilkkaus ja liiallinen terävyys ovat ei-toivottuja piirteitä, myöskin pelosta johtuva aggressiivisuus estää koiran toimimisen virkakoirana. Pelokkaalla koiralla on matala kynnyksikäyttöä hampaitaan ja voimakas pelko voi nopeasti vaihtua voimakkaaksi hyökkäykseksi. Koiran pelko voi liittyä myös erilaisiin kiputiloihin. Pelokas koira ei hyökkää varoitamatta, hyökkäystä edeltävät koirille lajityypilliset hyökkäyseleet. Mikäli ihminen ei reagoi koiran eleisiin, ja ylittää koiran kriittisen vähimmäisetäisyyden rajan, pelon vuoksi puolustautuva koira hyvin todennäköisesti hyökkää (Kaimio, 284.) Virkakoiran, työskentelypaikasta riippumatta, on kes-tettävä ympäristön ärsykeitä ja muuttuvia olosuhteita hermostumatta, tällöin pelkoaggressiivinen koira ei suoriudu ympäristön paineista ja voi hyökätä hallitsemattomasti puolustaakseen itseään.

Oulun poliisilaitoksen vanhemman konstaapelin Tiina Ojalehdon mukaan koiralla on oltava myös viettiä, joka toimii koiran moottorina. Pienen pennun vietti on eloonjäämistä ja ruoan etsintää, ruoka on sille palkinto ja vietti saa sen etsimään ruokaa sinnikkäästi. Vietti saa koiran työskentelemään pitkäkestoisiaakin ajanjaksoja, ja heikommalla vietillä koira luovuttaa helpommin (Ojalehto, haastattelu, viitattu 13.10.2017.) Kuitenkaan koiran metsästysvietti ei saa olla hallitsematon, se ei kesken koulutushetken tai työtehtävän saa lähteä riistan tai pieneläinten perään. Kokkosen mukaan viranomaisilla on omat, erikseen koiran työnkuvan perusteella määritetyt testit, joilla koiraa testataan koulutuksen aikana ja sen jälkeen. Jos koira ei hyväksytysti selviä käyttöönottotarkastuksista tai tasokokeista, se poistetaan käytöstä tai joissain tapauksissa siirretään muihin tehtäviin. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

Eri rotujen ominaisuudet ja käyttötarkoitukset ovat muotoutuneet aikojen saatossa jalostustyön tuloksena. Myös rotujen sisällä löytyy paljon vaihtelua, riippuen jalostuksen suunnasta. Tiettyjen rotujen parissa voidaan puhua ns. käyttö- ja näyttölinjoista. Näyttölinjojen harrastajat ja kasvattajat keskittyvät yleensä enemmän koiran ulkonäköön, muutamien rotujen kohdalla onkin käynyt niin, ettei näyttölinjoista syntyneiden koirien taistelutahto, hermorakenne tai toimintakyky vastaa käyttölinjojen koirien ominaisuuksia, eikä niitä näin ollen voida viranomaiskäyttöön hankkia. Käyttölinjoissa ulkonäköä tärkeämmäksi ominaisuudeksi taas vastaavasti korostuvat koiran käyttöominaisuudet.

Suomen Kennelliitto järjestää vuosittain useita luonnetestauksia, joihin voi osallistua jokainen puhdasrotuinen, rekisteröity, 2-7-vuotias, asianmukaisesti tunnistusmerkitty ja rokotettu koira. Luonnetesti perustuu Suomessa kehitettyyn Ruotsin armeijan sotakoiratestistä menetelmään, jolla voidaan mitata palveluskoirien käyttöominaisuuksia. Testillä mitataan koiran reaktioita tilanteissa, joissa sen hermostoa kuormitetaan. Testitulosta voidaan hyödyntää koiran luonnekuvan määrittämisessä ja sen koulutuskelpoisuuden arvioinnissa. (Suomen Kennelliitto 2018, viitattu 5.12.2017.)

Virkakoirien osallistuminen luonnetesteihin on sallittua, mutta ei välttämätöntä. Virkakoirien kanssa saa myös ottaa osaa siviilikoirien rinnalla palveluskoirakokeisiin ja -kilpailuihin, mutta se ei ole koiran suorittaman työn kannalta edellytys, joissain tapauksissa se voi olla koiran kannalta jopa epäreilua. Palveluskoirakisojen vaatimukset ovat erilaisia verrattuna koiran työssä tarvitsemiin taitoihin, esimerkiksi palveluskoirakisoissa koiran on seurattava ohjaajaa säännöissä tarkoin määritellyssä kohdassa, kun taas poliisikoira saa olla irtaantunut ohjaajastaan, vaikka olisikin saanut käskyn seurata. (Ojalehto, haastattelu, viitattu 15.10.2017.)

Vaikka viranomaisen käytössä oleva koira ei koskaan osallistuisi viralliseen luonnetestiin, testin määritelmien tarkoitus ja termistön ymmärtäminen ovat koiran koulutuksellisesta näkökulmasta eduksi myös viranomaistyössä. Koiraharrastajien keskuudessa termistö on vakiintunut kuvaamaan koiran luonnetta myös testitilanteiden ulkopuolella, ja nämä määritelmät tukevat esimerkiksi kasvatus työn suunnittelua ja toteuttamista jo yhdistelmien suunnittelusta lähtien.

Yleisimpiä virkakäytössä olevia rotuja ovat saksanpaimenkoirat, belgianpaimenkoira malinois, labradorinnoutajat ja bordercolliet. Viime vuosisadalla viranomaiskäytössä on ollut myös mm. dobermanneja, rottweilereita, airedalenterriereitä ja boksereita. Tehtävien, olosuhteiden sekä koirien ominaisuuksien muuttuessa useimmista näistä roduista on kuitenkin luovuttu, myös rotukohtainen jalostustyö on osaltaan vaikuttanut luopumiseen.

Erilaiset työtehtävät vaativat koirilta erilaisia ominaisuuksia. On selvää, ettei fyysisesti pienikokoinen rotu ole hyödyllinen voimankäyttötilanteissa, kun taas erikoisetsintätehtävillä roduilla ei juuri ole merkitystä. Voimankäyttökoulutusta vaativiin tehtäviin saksanpaimenkoirat ja malinoisit ovat vakiintuneet käytännön kokemuksen myötä. Molemmilla roduilla on fyysisestä ja koulutuksellisesta näkökulmasta katsottuna piirteitä, jotka tekevät niistä hyviä virkakoiria. Nämä rodut ovat vietikkäitä, fyysisesti ja henkisesti vahvoja, laumoittuvat voimakkaasti ohjaajaansa sekä jaksavat työskennellä

pitkäkestoisia ajanjaksoja väsymättä. Perinteisesti saksanpaimenkoirat ja malinoisit ovat miellyttämisenhaluisia ja ohjaajasidonnaisia, eivätkä niin itsenäiseen työskentelyyn taipuvaisia, kuin esimerkiksi rottweilerit.

Vaikka esimerkiksi poliisikoiraohjaaja saa itse vaikuttaa tulevan pennun valintaan muun muassa rodun kohdalla, uuden rodun pariin siirtyminen voi olla iso riski, mikäli ei ole selvillä merkkejä, joista voidaan päätellä pennun soveltuminen työkoirakäyttöön. Pienestä pennusta ei koskaan voi taata täysin aukottoman varmasti sitä, että siitä tulisi virka- tai harrastuskoira, mutta jo pienestä pennusta voidaan etsiä piirteitä, joita työkoirilta vaaditaan. Esimerkiksi tehokkaasti nenäänsä käyttävä, avoin ja rohkeasti uusiin asioihin suhtautuva pentu todennäköisesti on parempi käyttökoirana kuin arka, sulkeutuva ja uusia asioita ja ihmisiä väistävä pentu.

Liiketoimintaa harjoittava kasvattaja tekee paljon taustatyötä jalostustyötä suunnitellessaan, ja tarkoituksenmukaisesti etsii yhdistelmiä, joista on joko aiempaa, lupaavaa jälkeläisnäyttöä tai voidaan olettaa, että vanhemmat periittaisivät eteenpäin haluttuja ominaisuuksia. Tämän lisäksi on huomioitava myös koirien eritahtinen kypsyminen, jotkut rodut aikuistuvat myöhemmin kuin toiset. Tämä asettaisi omat haasteensa esimerkiksi partiokoiran käyttöönotossa aikataulullisesti, pennun lailla käyttäytyvä koira ei ole valmis työkoiraksi, vaikka koulutuksessa oltaisiin muutoin edistytty halutulla tavalla.

4.2 Viranomaiskohtaiset vaatimukset

Poliisin käytössä olevat koirat ovat ns. monikäyttökoiria; peruskoulutuksen lisäksi koiralle opetetaan jokin erikoiskoulutusalue, esimerkiksi huumeiden, rahan, ruumiiden tai räjähdysaineiden etsintä. Peruskoulutus koostuu viidestä eri osa-alueesta: hallittavuudesta, henkilöetsinnästä sekä esine- ja rikospaikkaetsinnästä. Koiran hallinta on tärkeässä osassa sen koko palvelusiän, sen on oltava ohjaajansa hallinnassa ja ohjattavissa erilaisissa työtilanteissa. Voimankäyttökoulutuksen tarkoituksena on antaa valmiudet koiran käyttöön voimankäyttövälineenä: sen on käskystä käytävä kohteeseen kiinni, mutta myös irrotettava käskystä. Peruskoulutuksen saatuaan partiokoira saa erikoiskoulutuksen yhteen erikoisalaan. Koirat voidaan kouluttaa etsimään rahaa, huumeita, räjähtäviä aineita ja palavia nesteitä, aseita ja ruumiita. Koulutuksessa koira opetetaan olemaan koskematta löytönsä ja ilmaisemaan löytönsä istuen, menemällä maahan, haukkumalla tai muulla ohjaajan ymmärtämällä tavalla (Poliisikoiralaitos 2017, viitattu 6.10.2017.)

Poliisin käyttöön partiokoiraksi ovat valikoituneet vakiintuneen käytännön ja pitkän kokemuksen myötä saksanpaimenkoira ja belgianpaimenkoira malinois. Nämä koirat vastaavat nykyhetken tarvetta ja suoriutuvat poliisikoiralta vaadituista kriteereistä. Koiraohjaaja itse saa vaikuttaa tulevan pennun valintaan esimerkiksi rodun kohdalla, ja valita myös muun rotuisen koiran työvälineekseen, mikäli sen kokee itselleen paremmaksi ratkaisuksi. Koira on työvälinestatuksen rinnalla myös perheenjäsen ja asuu ohjaajansa kotona. Täytyy kuitenkin muistaa, että koiran hankkiminen on Poliisikoiralaitokselle aina suuri rahallinen investointi, ja kaikista palveluskoiraroduista ei työkoiriksi ole. Koiran koulutukseen kuluu aikaa noin 2-2,5 vuotta, ja jos koira koulutuksen loppupuolella ei yllä vaaditulle tasolle, esimerkiksi henkisesti se on pennun tasolla, se poistetaan käytöstä. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

Rotuun katsomatta esimerkiksi Rajavartiolaitos painottaa tiettyjä ominaisuuksia, joita hyvältä virkakoiralta vaaditaan. Tarkastelun alla ovat hermorakenne, toimintakyky, terveys, viettienergia ja taistelutahto sekä ohjattavuus ja laumavietti. Koiran on oltava sopivalla tavalla sosiaalinen, sen on tultava toimeen tilanteessa kuin tilanteessa eikä se saa olla hallitsemattomasti koira-aggressiivinen. Rajavartiolaitoksen koirat ovat suurimmaksi osaksi saksanpaimenkoiria. Saksanpaimenkoirat soveltuvat ominaisuuksiensa puolesta työskentelemään Rajavartiolaitoksen vaativissa tehtävissä, ja turkkinsa puolesta ne ovat myös säänkestäviä. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 6.12.2017.)

Tullin käytössä olevat koirat ovat kaikki nenätyöläisiä, joten koiran soveltuminen voimankäyttövälineeksi ei ole kriteerinä rotuvalinnalle. Suurin osa Tullin työkoirista ovat labradorinnoutajia. Labradorinnoutajat ovat rotutyypillisesti ystävällisiä, avoimia ja ahkerasti työskentelevä rotu. Ne soveltuvat niin kokonsa kuin ihmisystävällisyytensä takia työskentelemään ihmisten seassa esimerkiksi lentokentillä. (Tullikoirat 2017, viitattu 1.11.2017.)

Halmeen mukaan puolustusvoimien käytössä olevat sotakoirat ovat suurimmaksi osaksi saksanpaimenkoiria tai malinoiseja vakiintuneen käytännön mukaan. Muiden rotujen käyttöä ei kuitenkaan ole kielletty, jos ohjaajalla on kokemusta tietystä rodusta, hänellä on mahdollisuus vaikuttaa rotuvalintaan. (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

4.3 Koiran kouluttaminen työkäyttöön

Jotta koiria voidaan vaativissa työtehtävissä eri viranomaisilla käyttää, ne on osattava kouluttaa vaadittavaan tehtävään. Kaikkein pohjimmiltaan koiran kouluttaminen alkaa samoista perusasioista huolimatta siitä, onko koira tuleva virkakoiri, vai siviiliin harrastuskoira. Koira ohjataan toteuttamaan haluttua käytöstä ja palkitaan onnistumisesta. Kouluttaminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä, sekä koiran taitoja on pidettävä yllä sen koko virka-ajan jatkuvalla koulutuksella. Koulutusmetodit vaihtelevat niin kouluttajasta kuin koirastakin riippuvista syistä, koska koirat ovat yksilöitä ja oppivat eri asiat eri tavoin.

Tärkeintä on selvittää koiran valuutta; innostuuko koira enemmän ruoasta vai leluista, ja valittava palkkaus tämän mukaan. Koira oppii koko ajan, myös ei-toivottuja asioita (Kaimio, 365) ja koiran ohjaajalla on vastuu opettaa koiralle halutut tehtävät, mutta myös pois ei-toivotusta käytöksestä. Heli Jalander pro gradu-työssään *”Vanhakin koira oppii uusia temppuja”* toteaa, että koiraa kouluttamalla myös ohjaajan on koulutettava itse itseään, oltava valmis avoimesti oppimaan uusia asioita ja huomioitava oma käytöksensä koulutustilanteessa ja koiran kanssa toimiessa, sekä koirissa yksilöiden väliset erot (Jalander 2014, 12.) Vaikka koira oppisi vaaditun tehtävän kerrasta, sen työskentelystä tulee varmaa vasta lukemattomien mekaanisten toistojen jälkeen. Aikuista, käyttöönottokeet läpäissyttäkin koiraa on koulutettava koko sen palvelusiän ajan, jotta koiran työskentelyn taso säilyy vaaditulla tasolla. Tähän ajatukseen yhtyivät myös haastatellut Kokkonen, Raitanen, Halme, Ojalehto ja Ounila.

Liikkeelle on lähdettävä perusasioista, ja jo 8-9 viikon ikäistä pentua voidaan ryhtyä kouluttamaan. Noin nuorella pennulla koulutus on suurimmaksi osaksi leikkiä ohjaajan ja koiran välillä, jotta koirakon välinen suhde muodostuu tiiviiksi ja toimivaksi. Leikin varjolla opetellaan perusasioita, kuten istumista ja luokse tuloa, aina on otettava huomioon pennun kulloinenkin kehitystaso. Koulutus-
tuokiot pienillä pennuilla ovat myös hyvin lyhytkestoisia, vain muutamia kymmeniä minuutteja kerrallaan, ja pikkuhiljaa vaatimuksia korotetaan. Koiralta ei myöskään voida vaatia asioita, joita sille ei koskaan ole opetettu ja vain huolellisella peruskoulutuksella koira voidaan myöhemmin kouluttaa vaativiin erikoistehtäviin.

Koiria koulutetaan myös viettien pohjalta. Ojalehdon mukaan pienen pennun käytöstä ohjailee vielä eloonjäämisvietti; sen on etsittävä ruokaa, jotta se pysyy hengissä. Ruoan avulla pennun kouluttaminen voi olla helppoa, koira oppii nopeasti tekemään vaaditun asian saadakseen palkaksi ruokaa.

Myös saalisviettiä hyödynnetään koulutuksessa paljon. Palkkana käytetty lelu on koiralle saalis, ja mikäli saalisvietti on kova, koira työskentelee sinnikkäästi ja pitkäkestoisesti saadakseen palkakseen saaliin. Vietti toimii koiran moottorina, jos vietti ei ole tarpeeksi voimakas, koira ei jaksakaan työkennellä vaadittavia aikoja. (Ojalehto, haastattelu, viitattu 15.10.2017.)

Koirien käytöksestä ja koulutuksesta on kirjoitettu paljon. Jalander tuo esille paitsi koiran kyvyn oppia, myös ohjaajan itsensä oppimisen. Joskus kehitys pysähtyy, eikä koira näytäkään oppivan jotain tiettyä asiaa. Vika ei välttämättä ole koirassa, vaan ohjaajassa. Ohjaajan itsensä on osattava hallita omaa käyttäytymistään koulutustilanteessa sekä kysyttävä itseltään, onko hän itse ymmärtänyt ja oppinut opetettavan asian oikein, osaako hän itse uudistaa omaa oppimistaan? (Jalander 2014, 5.)

Mitä tahansa koira mihin tahansa tehtävään opetettaessa on tiedettävä mitä opetetaan. Tämä korostuu entisestään silloin, kun koira käytetään työkoirana viranomaistoiminnassa. Osaamattomissa käsissä lupaavastakaan koirasta ei saada irti kaikkea sen potentiaalia, ja pahimmillaan koira pilataan niin, ettei se viranomaiskäyttöön enää sovellu. Koira myös voimakkaasti heijastaa ohjaajansa tunnetilaa. Jos ohjaaja on hermostunut tai epävarma, myös koira alkaa käyttäytyä vastaavalla tavalla eikä toimi kunnolla.

Lähtökohtaisesti vallalla olevan ajatusmallin mukaan stressaantunut koira ei opi eikä toimi. Koira saadaan stressaantumaan liiallisella pakotteiden käytöllä, vaatimalla koiralta koulutustasoon nähden liian vaativia suorituksia tai kohtelemalla koira väkivaltaisesti. Myös positiiviset asiat voivat nostaa koiran stressitasoa: koira ryntää tekemään haluttua tehtävää, koska se tietää saavansa palkinnon. Palkkauksen on oltava oikea-aikaista, stressaantuneen koiran on rauhoituttava ennen palkkaamista, muuten palkkaus vahvistaa enemmän koiran senhetkistä tunnetilaa, kuin itse oikein tehty tehtävä. Leikin varjolla, motivoimalla ja oikeanlaisella palkkauksella koira saadaan tekemään haluttuja asioita oma-aloitteisesti, se oppii nopeasti käytösmallin jonka mukaan haluttu käytös tuottaa sille palkinnon, lelun tai ruokaa. (Rajakoira 2017, 11.)

Hyvin toimivalla koiralla on hyvä suhde ohjaajaansa, koulutustilanteen tunnetila on positiivinen ja koira saadaan työskentelemään työskentelemisen halusta, ei siksi, että se on pakko tehdä asioita tai muuten seuraa rangaistus. Kokemus on osoittanut, että positiivisen vahvistamisen kautta koulutetut koirat ovat oppineet varmoiksi suorittajiksi, ne työskentelevät stressittä ja niiden työskentelyn

luotettavuus ja laatu ovat parantuneet (Jalander 2014, 5). Rajavartiolaitoksella jäljen tasotarkastukseen tuleva koira on aiemmin ollut noin 2,5-vuotias, nyt jo 1,5-vuotiaat koirat läpäisevät tasotarkastuksia (Rajakoira 2017, 11.) Voidaan selvästi havaita, että kun koulutus ei aiheuta koiralle kipua eikä pelkotilanteita, koulutusaika lyhenee. Tämä taas vastaavasti pidentää koiran käyttöikää, kun kentälle saadaan varmempia koiria entistä nuorempana.

Koiran luonne vaikuttaa kaikkeen, myös sen kouluttamiseen. Luonne on sisäänrakennettu ominaisuus, eikä kaikkia luonteenomaisia piirteitä voida koulutuksella saada koirasta kitkettävä pois. Terävän ja vilkkaan koiran kouluttaminen on haastavaa kokeneellekin koiraohjaajalle. Terävät koirat voivat reagoida odottamattomasti pieniinkin ärsykkeisiin ja vilkkaat koirat kuormittuvat herkästi ympäristön vaikutuksesta. Näin ollen koiran keskittyminen ohjaajaan herpaantuu, eikä oppimista tapahdu.

Nyrkkisääntönä niin lemmikki- kuin hyötykoirienkin kohdalla voidaan todeta, että sen minkä koira oppii sietämään pentuna, sen se sietää myös aikuisena. Kun pentu tottuu ympäristön ärsykkeisiin, se ei reagoi niihin aikuisenakaan. Ojalehdon mukaan poliisikoiran kouluttaminen ensimmäisten kuukausien aikana onkin paljolti ”ympäristöoppia”: koiran kanssa kuljetaan erilaisilla paikoilla ja alustoilla, mahdollisimman paljon työtilanteita vastaavissa ympäristöissä, jotta pentu oppii työskentelemään ympäristössä tapahtuvista asioista huolimatta. (Ojalehto, haastattelu, viitattu 15.10.2017.)

Yksitoikkoinen kouluttaminen muuttumattomassa ympäristössä voi johtaa siihen, että koira toimii koulutuskentällä täydellisesti, mutta jos koulutustilanne siirretään vaikkapa kaupungin keskustaan, koira ei kykene toimimaan halutulla tavalla, vaan keskittyy kaikkeen siihen mitä sen ympärillä tapahtuu, tai kuormittuu ympäristön paineesta niin, että menee lukkoon. Lähtökohtaisesti kaikki viranomaiskäytössä olevat koirat joutuvat olemaan yleisön kanssa jollain tavalla tekemisissä, joten koiran on opittava olemaan välittämättä ympäröivistä ihmisistä suorittaessaan vaikkapa huumeetsintää. Vain ohjaaja on vastaavassa tilanteessa koiralle merkityksellinen.

4.4 Koulutuksen kesto

Minkä tahansa koiran kouluttaminen on pitkäkestoinen prosessi. Vain huolellisella, oikein toteutetulla ja koiran kehitystasot huomioon ottavalla koulutuksella saadaan aikaan tasapainoisia ja tehtävistään sujuvasti selviäviä virkakoiria. Ojalehdon ja Kokkosen mukaan koulutuksessa edetään suurimmaksi osaksi koiran ehdoilla ja koiran kehitystaso huomioon ottaen. Jos koulutus syystä tai toisesta viivästyy, voidaan joutua toteamaan, ettei koira kelpaa viranomaiskäyttöön.

Poliisikoiran koulutus kestää noin 2,5 vuotta, tämän ajan koira asuu ohjaajansa kotona. Koirille suoritetaan käyttäytymistarkastus osana peruskoulutusta. Käyttäytymistarkastuksen tarkoituksena on mitata koiran kykyä toimia erilaisissa työnomaisissa paikoissa ja tilanteissa. Sen on pysyttävä rauhallisena, mutta tarkkaavaisena koko tarkastuksen ajan, eikä se saa osoittaa hermostumisen, pelon tai aggressiivisuuden merkkejä. Käyttäytymistarkastuksen jälkeen koiran on suoritettava käyttöönottotarkastus, jonka jälkeen koira voidaan käyttää partiossa koulutettavan koiran asemassa. Tästä syystä koira voidaan käyttää vain jäljitys- ja etsintätehtäviin, voimankäyttövälineenä sitä voidaan käyttää vasta koiran suoritettua hyväksytysti voimankäytön käyttöönottotarkastuksen. Käyttöönotto- ja koulutustasotarkastusten tehtävät ovat samat, vaatimukset eroavat hieman toisistaan. Molemmissa tarkastuksissa koiran on suoritettava viisi osa-aluetta: hallittavuus, järjestys, henkilöetsintä, esine-etsintä ja voimankäyttö. (Partiokoiraohjaajan erikoistumisopinnot, opinto-suunnitelma, viitattu 20.10.2017.)

Tullikoiran peruskoulutus kestää noin puoli vuotta. Tulli hankkii koirat suoraan kasvattajilta, ja ne koulutetaan ohjaajan, kasvattajan tai kennelalan opiskelijan luona. Alkuun koulutus koostuu sosiaalistamisesta, ympäristöharjoittelusta ja työympäristöön tutustumisesta. Noin puolivuotiaana pentua testataan viikon mittaisella testausjaksolla. Jakson tarkoituksena on selvittää koiran luonnetta ja koulutettavuutta, sekä karsia mahdolliset tullikoiraksi sopimattomat yksilöt. Noin vuoden ikäisenä koira on valmis varsinaiseen koulutukseen. Koulutus kestää noin kuusi viikkoa ja se järjestetään Tullin koirakoululla Kirkkonummen Veikkolassa. Tullikoirien koulutus perustuu leikkiin ja koiran käytöksen positiivisesta vahvistamisesta koulutusmenetelmänä onkin paljon tutkimustuloksia. (Tullikoirat 2017, viitattu 1.11.17.)

Rajakoirien koulutus kestää noin 1,5-2,5 vuotta. Se voi olla ajallisesti lyhyempi kuin poliisikoiralla, mutta rajakoiria ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kouluteta voimankäyttöön ollenkaan.

Rajakoirat jaetaan koulutuslinjansa mukaisesti kolmeen luokkaan; rajavalvontakoiriin, rajatarkastuskoiriin ja merivartiokoiriin. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 6.12.2017.) Myös sotakoirien koulutusaika on yleensä lyhyempi kuin poliisikoiralla, noin 1,5 vuotta. Koulutuksessa pyritään etenemään koiran ehdoilla. Sotakoirat on jaettu kolmeen puolustushaaraan; maa-, meri- ja ilmavoimiin. (Halme, haastattelu, viitattu 20.12.2017.)

4.5 Koiran kustannukset ja vaatimukset

Koiran käytöstä aiheutuu kustannuksia siinä missä muidenkin työvälineiden kohdalla. On mahdollista antaa tarkkaa euromääräistä summaa, koska koirien hankintahinnoissakin on eroja. Summa kuitenkin muodostuu hankintahinnasta, ylläpitokorvauksesta, mahdollisista eläinlääkärikuluista sekä ohjaajalle maksettavasta korvauksesta. Kuten muutkin poliisin työvälineet, poliisikoirat on varustettu Valtiokonttorin toimesta. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.) Poliisikoiralaitoksen tavoin puolustusvoimat, tulli ja rajavartiolaitos omistavat käytössä olevat koirat niiden virkaiän ajan. Eläkkeelle jäätyään ohjaajalla on mahdollisuus ostaa käyttämänsä koira itselleen eläkepäiviä varten.

Koiran vaatimukset vaihtelevat hieman tehtävästä riippuen. Poliisin partiokoiraksi on vakiintuneen käytännön mukaan huomattu parhaiten soveltuvan saksanpaimenkoiran ja belgianpaimenkoira malinoisin. Niiden viettirakenne on tarpeeksi kestävä siihen, mitä työkoiralta vaaditaan verraten muihin rotuihin. Poliisikoiran ohjaaja saa ja voi itse vaikuttaa rotuvalintaan, mutta harvoin partioon enää muita rotuja otetaan. Ojalehdon mukaan vietti on ominaisuus, jota ei juurikaan voida kasvat-
taa, vaan se on koiran synnynnäinen piirre; sitä joko on, tai sitä ei ole. Jos vietti on heikko, koira jaksaa työskennellä vain tietyn hetken, jonka jälkeen työskentely pysähtyy ja koira ikään kuin luovuttaa. (Ojalehto, haastattelu, viitattu 15.10.2017.)

Koiran on myös oltava terve rakenteeltaan ja sen fysiikan on sovelluttava haluttuun tehtävään. Varsinkin rajakoiran on oltava myös säänkestävä pärjätäkseen Suomen olosuhteissa pitkiäkin aikoja ulkona. Poliisin partiokoiran on oltava ohjaajansa mukana työvuorojen ajan, ja vaikka jaloitelulle aikaa järjestettäisiinkin, olosuhteet ovat silti vaativat. Koiralla ei myöskään saisi olla jatkuvaa lääkitystä vaativaa sairautta. Tämä on sekä kustannuskysymys, että voi vaikuttaa muuhun koiran

terveyteen. Poliisikoirien lonkat ja kyynärät kuvataan, näin varmistutaan rakenteellisesta terveydestä. Huonot lonkat ja kyynärät voivat ajan kuluessa aiheuttaa koiralle esimerkiksi nivelrikon, tai muita kivuliaita ongelmia, jotka vaikuttavat ratkaisevasti koiran kykyyn liikkua. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 20.10.2017.)

Viranomaisten erikoiskoirat voivat olla rodultaan muitakin, jos niiltä ei edellytetä voimankäyttöllistä käyttötarkoitusta. Erikoisetsintäkoirina työskentelee myös mm. bordercollieta, parsonrusselintierejä ja labradorinnoutajia. Yhteistä näille roduille on se, että ne ovat helposti motivoitavissa oppimaan asioita, niillä on viettiä toimia ja työskennellä pitkäkestoisesti ja ne ovat miellyttämisenhaluisia. Tullin käytössä olevista raha-, huume- ja muista erikoisetsintäkoirista valtaosa on käyttölinjaisia labradorinnoutajia, joiden ominaisuuksien on huomattu hyvin soveltuvan Tullin tehtäviin. Myös esimerkiksi springerspanielit soveltuvat nenätyöläisiksi ominaisuuksiensa perusteella. (Tullikoirat 2017, viitattu 1.11.2017.)

Koiran on myös luonteeltaan sovittava haluttuun tehtävään. Ojalehdon mukaan poliisin partiokoiralta vaaditaan rohkeutta, taistelutahtoa eikä se saa osoittaa epävarmuutta. Viranomaisen työsäännön voi kohdata hyvinkin erilaisia tilanteita ja olosuhteita, tämä heijastaa voimakkaasti myös koiraan. Niin poliisi- kuin muidenkin koirien on kyettävä liikkumaan ja tekemään töitä erilaisilla alustoilla, kuten liukkailla, epävakailla tai hieman kaltevilla pinnoilla, koiran on kestävä ympäristön ärsykkeet kuten melu, voimakkaat hajut ja muut ihmiset. (Ojalehto, haastattelu, viitattu 15.10.2017.)

5 TYÖTEHTÄVÄT

5.1 Voimankäytön väline

Voimankäytön välineenä koira käyttää poliisi, puolustusvoimat ja vain harvoin rajavartiolaitoksen edustaja. Oikein suojelukoulutettu koira ei ole ympäristölleen vaarallinen; koira ei ole aggressiivinen, vaan se on opetettu puremaan suojavarusteisiin pukeutunutta maalimiestä käskystä, sekä irrottamaan otteensa käskystä. Suojelukoulutetun koiran on oltava rohkea, se ei saa irrottaa otettaan ilman käskyä maalimiehen käytöksestä huolimatta. Valtioneuvoston asetuksella (VNa 602/2017) myös tullimiehellä olisi oikeus käyttää koira voimankäyttövälineenä. Voimankäyttövälineitä säädellään laeissa tarkasti ja välineen on aina vastattava tilanteen vakavuutta.

5.2 Pelastustehtävät

Pelastustehtäviä suorittavat poliisikoirien lisäksi myös rajakoirat. Rajakoirien peruskoulutukseen kuuluu jälkien etsiminen ja ajaminen sekä esine- ja henkilöetsintä. Maastorajalla työskennellessään niiden on kyettävä pitkäkestoisiin suorituksiin, jälkeä voidaan ajaa päivittäin jopa kymmeniä kilometrejä pitkältä alueelta varsinaisen jäljen ollessa jopa kilometrien mittainen. (Rajavartiolaitos 2017, viitattu 6.12.2017.)

Pelastustehtävää suorittamaan lähetetty koira voidaan laittaa ajamaan kadonneen jälkeä maavainulla, varsinkin jos tiedetään mistä jälki saattaisi alkaa. Koira voi myös tarkastaa laajempia alueita ohjaajan antamien ohjeiden mukaan käyttäen kaikkia aistejaan, hajuaistin kuitenkin ollessa tärkein. Koiran on hyvä oppia etsimään kohdetta erilaisissa olosuhteissa, kuten maastossa, rakennuksissa ja raunioilla. Koiran voi opettaa ilmaisemaan löytönsä esimerkiksi haukkumalla.

Pelastustehtävissä viranomaiset voivat myös turvautua pelastuskokeen suorittaneiden vapaaehtoisten koirakkojen apuun. Palvelus- ja pelastuskoirayhdistykset järjestävät pelastuskoirakoulutuksia ja pelastuskoirakokeen läpäistyään koirakko voidaan nimittää pelastuskoiraryhmään. Ryhmän valmiustaso ilmoitetaan viranomaisille, jotka tarpeen vaatiessa hälyttävät ryhmät etsintöihin (Pal-

veluskoiraliitto, viitattu 11.1.2018.) Pelastuskoiraksi soveltuvan koiran kriteerit ovat paljon väljemmät kuin esimerkiksi poliisikoiran, riittää, että koira on terve, hyväkuntoinen, ihmisille ja toisille koirille ystävällinen sekä tehokas kyky käyttää hajuaistiaan ohjaajan ohjauksessa.

Pelastustehtäviä voidaan joutua tekemään myös vedestä. Vesipelastukseen soveltuu koira, joka soveltuu fyysisiltä ominaisuuksiltaan hinaamaan veneen tai hukkuvan ihmisen rantaan, pitää luontaisesti vedestä ja uimisesta sekä on sosiaalinen ja ystävällinen ihmisiä ja muita koiria kohtaan. Kokkosen mukaan etsintätehtävät ovat aina poliisin johtamia tilanteita, SPR ja Vapaaehtoinen pelastuspalvelu kutsutaan poliisin toimesta paikalle ja tarpeen mukaan etsinnässä uupuneet koirat vaihdetaan uusiin, jotta etsinnät eivät katkea. (Kokkonen, haastattelu, viitattu 11.10.2017.)

5.3 Etsintätehtävät

Nykypäivänä koirat voidaan kouluttaa etsimään melkein mitä tahansa. Koiran hajuaisti on monta tuhatta kertaa tehokkaampi kuin ihmisellä. Koiran pään sisällä on noin 200 miljoonaa hajureseptoria, ihmisen vastaava luku on noin viisi miljoonaa. Koira kykenee erottelemaan noin 2000 erilaista hajua ja hajuaisti onkin koiran aisteista vahvin. Jo pienen pennun nenätyöskentelyä voidaan lähteä kehittämään halutun etsintäkohteen paikantamiseen. Etsintätehtäviin kouluttaminen on pohjimmiltaan hyvin samanlaista, etsittävästä kohteesta riippumatta. Koiralle opetetaan yksi tai useampi hajua, joita sen on osattava etsiä. Oikeasta löydöstä palkataan ja mekaanisia toistoja jatketaan koko koiran virkauran ajan. Tarkemmat koulutusmenetelmät riippuvat koirasta ja kouluttajasta.

Viranomaistehtävästä riippuen koira opetetaan etsimään yhtä tai useampaa erilaista asiaa tai esinettä. Suomalaiset virkakoirat etsivät huumeita, tupakkaa, nuuskaa, aseita, passeja, rahaa, ruumiita sekä aseita ja räjähteitä. Huumekoirat ovat erikoisetsintäkoirista runsaslukuisin joukko, huumekoiria käytetään lähes jokaisessa viranomaisessa. Huumekoirat olivat myös ensimmäisiä erikoisetsintäkoiria.

5.4 Koiran käyttö virka-apuna muille viranomaisille

Poliisilla on poliisilain 9 luvun 1 §:n mukaan pyynnöstä annettava virka-apua muulle viranomaiselle. Virka-apupyynnöksi voi koskea esimerkiksi erikoisetsintäkoiran käyttämistä sitä vaativassa tilan-

teessa. Poliisilla on oikeus saada virka-apua myös puolustusvoimilta tietyissä tilanteissa, esimerkiksi räjähteiden raivaamiseksi tai muuhun sellaiseen tehtävään, jonka suorittamiseen puolustusvoimilla on erityishenkilöstöä tai -välineistöä (laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille 1 §). Näin ollen, mikäli poliisilla ei ole esimerkiksi räjähdde-etsintään soveltuvaa koiraa, voidaan virka-apuna saada kyseiseen tehtävään koulutettu erikoiskoira puolustusvoimilta.

Koiria hyödynnetään erityisesti erikoisetsinnässä jo varsin kattavasti. Huumeiden, räjähteiden, aseiden, nuuskan, tupakan ja ruumiiden lisäksi koiria on koulutettu etsimään rahaa ja asiakirjoja, kuten passeja. Varsinkin rahakoirien hyöty harmaan talouden torjunnassa on suuri, koirilla on mahdollisuus hajuaistinsa avulla löytää esimerkiksi maastoon piilotettuja rahakätköjä paremmin kuin mitään muuta teknistä apuvälinettä käyttäen.

Myös ulosottovirastoissa on havaittu koiran potentiaali työvälineenä. Ulosottomiehellä on Poliisilakiin perustuva oikeus saada poliisilta pyynnöstä virka-apua (Poliisilaki 9:1) ja virka-apuun voidaan laskea myös pyyntö käyttää poliisin käytössä olevaa erikoiskoulutettua koiraa. Virka-apua voidaan pyytää myös turvaamaan häätötilanteita, jolloin koiran toimenkuva on toimia voimankäyttövälineenä valmiudessa. Koira ei kuitenkaan ole pakollinen turvaamistoimi, koiratonkin poliisipartio voi virka-apuna toimia. Koiran käyttäminen kiinniottilanteessa on määritelty tarkoin, ja sen käytön on oltava perusteltua, myös Poliisilain ensimmäisen luvun neljäs pykälä määrittelee vähimmän haitan periaatteen: poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Myös Poliisilain toisen luvun 17 pykälä käsittelee voimakeinojen käyttöä. Sen perusteella poliisilla on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, ja voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jo tämän perusteella voidaan päätellä, että koiran käyttäminen ampuma-aseen ohella on niitä viimeisiä vaihtoehtoja.

Ulosottoviraston toiminta on jakautunut perusperintään, jossa hoidetaan henkilö- ja yritysasiakkaita sekä erikoisperintään, jonka puolella käsitellään enemmän selvitystä vaativat asiakkaat. Ulosoton asiakkaista löytyy niin maksukyvyttömiä, kuin maksuhaluttomiakin asiakkaita. Käteisen rahan siirtelystä ei jää sähköisiä jälkiä, joita viranomaiset voisivat seurata ja käteistä rahaa voi tarvittaessa

säilyttää ja piilottaa viranomaisten ulottumattomiin. Rahakoirat on koulutettu tunnistamaan seteli-
rahan haju ja niitä käytetään etsimään rahakätköjä rakennuksista ja maastosta (Poliisikoiralaitos
2017, viitattu 4.10.17.) Oulun ulosottovirastossa pilotoitiin vuonna 2015 myös yritysperinnän puoli,
jossa on rahakoira käytetty. Rahakoiria Suomessa on käytetty suhteellisen lyhyen aikaa, ensim-
mäinen rahakoira otettiin käyttöön poliisilla vuonna 2009.

Oulun seudun ulosottovirastossa rahakoiran käyttö on ollut vähäistä, eikä koira pelkästään viras-
ton käyttöön kannata hankkia. Koiran käyttö henkilöperinnän puolella ei olisi tarpeeksi kustannus-
tehokasta, ulosottomiehen työ pääsääntöisesti on sähköisten kanavien käyttöä velalliselta perinnän
suorittamiseksi. Yritysperinnän puolella koiralle olisi enemmänkin käyttöä, mutta silloinkin ulosotto-
miehen henkilökohtaisen arvion mukaan vain yhdestä viiteen etsintään per vuosi ja tällöinkin koira
pyydetään poliisilta virka-apuna. Koira ei myöskään ulosottomies voisi voimankäyttövälineenä
käyttää, sillä ulosottomiehen ei ole oikeutusta voimankäyttöön samalla tavalla kuin poliisilla, ja mi-
käli ulosottomies voimaa joutuu käyttämään, se on ainoastaan itsepuolustuksen kannalta toteutettu
teko. Koira voisi myös toimia turhana provokaationa etsinnällä (UK 3:83.)

Oulussa on ollut yksi onnistunut rahakoirankäyttökokemus vuodelta 2015. Ulosottomies viittasi ko-
kemukseen Case McDonald's-pussina. Kyseinen velallinen pyöritti vaatteiden maahantuonti- ja
myyntiliiketoimintaa, mutta hänen tilinsä olivat kuitenkin tyhjiä. Sivullisten mukaan velallisella oli
mukana suurehkoja summia käteistä McDonald'sin paperipussissa kauppa käydessään. Ulosot-
toviranomaiset pyysivät Oulun poliisilta virka-avuksi rahakoiran, ja suorittivat etsinnän velallisen
yrityksen osoitteeseen, joka samalla oli myös hänen kotiosoitteensa. Viranomaiset hakivat velalli-
sen ulos asunnosta, ja kertoivat hänelle etsinnästä toimittamisesta koiran avulla. Velalliselta oli
myös kysytty useaan otteeseen, oliko asunnossa käteistä rahaa. Velallinen kiisti käteisen ole-mas-
saolon. Rahakoira merkkasi asunnosta neljä eri paikkaa, kolmesta paikasta löytyi kolmea eri va-
luuttaa ja viimeisestä merkatusta paikasta tyhjä kirjekuori, joka todennäköisesti oli rahaa sisältänyt.
Päivittäisen suojaosuuden jälkeen ulosmitattavaa käteistä saatiin noin 100 euroa.

Valtakunnanvoudin virasto ei ole antanut oman koiran käytöstä tarkentavia säädöksiä, mutta lain
silmissä koiran käyttö olisi mahdollista, jos koira olisi ulosottomiehen tai ulosottoviraston omistuk-
sessa ja esine-etsintään koulutettu. Mahdollisista viraston maksamista koiran ylläpitoon tarkoite-
tuista palkkioista pitäisi säätää asetukset erikseen, erikoiskoiran kouluttaminen vaatii kuitenkin suu-
ria ajallisia ja rahallisia uhrauksia, pitkäjänteistä työskentelyä ja jatkuvaa ylläpitoa. Koiran hyötyjen
pitäisi näin ollen olla isompia kuin siitä aiheutuvat kustannukset. Myös ulosottomiehen olisi oltava

halukas työskentelemään koiran kanssa, huolehtimaan koiran asianmukaisesta koulutuksesta ja myös mahdollisesti koulutettava itse itseään ja vaadittaisiinko ulosottomieheltä samanlainen koira-ohjaajakoulutus kuin poliiseilta?

Ulkopuolisen henkilön kouluttaman ja ohjaaman koiran tuominen etsinnälle on taas lain silmissä mahdotonta, sillä perustuslailla on säädetty yksilön yksityiselämän suojasta (Perustuslaki 2:10.) Viranomaistoimenpiteeseen ei näin ollen ulkopuolista henkilöä voida päästää. Ulosottomiehillä on poliisia laajemmat mahdollisuudet hankkia velallisista tietoja, jotka muuten olisivat salassa pidettäviä, mm. pankkisalaisuuden alaisia tietoja. Näiden henkilön yksityisyyttä säätelevien lakien takia ulosmittaustoimitukseen ei sivullisia rahakoiraohjaajia voida päästää lakia rikkomatta. Koiran lainaaminen sivulliselta voisi myös johtaa siihen, ettei koira välttämättä työskentelisi vieraan ulosottomiehen ohjauksessa niin varmasti kuin ohjaajansa ohjauksessa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin: miten koira hyödynnetään viranomaiskäytössä, miten koiran käyttöä säädelään juridisesti, ketkä viranomaiset koira työssään käyttävät ja mitä eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä koiran työtehtävillä eri viranomaisissa on.

Työ toteutettiin laadullisena tutkimuksena nojaten viranomaishaastatteluihin, koiran käyttöä sääteleviin lakeihin, asetuksiin ja viranomaiskohtaisiin ohjeisiin, sekä koira koskevaan kirjallisuuteen. Koiran rooli työvälineenä on viimeisen vuosisadan aikana muuttunut ja monipuolistunut valtavasti, sekä tulee luultavasti tulevaisuudessa monipuolistumaan entisestään. Haastatteluissa nousi esille koiran suurin valtti teknisiä laitteita vastaan, eli koiran hajuaisti. Haastatteluissa nousi esille myös ajatus, jonka mukaan koiran todellista potentiaalia ei vielä ole kyetty täysin valjastamaan ihmisen käyttöön, koska todennäköisesti ihmisen kyky opettaa koiralle asioita loppuu nopeammin kuin koiran kyky oppia uusia taitoja, esimerkiksi erikoisetsinnän puolella.

Lakikirjallisuus ei tunnista koira koirana, vaan lain silmissä koira rinnastetaan esineeseen. Kuitenkin eläimiin kohdistuvaa lainsäädäntöä ja asetuksia on paljon, joten kyseessä on työväline, jota täytyy käsitellä huomattavasti monipuolisemman säännöskokoelman rajoittamana kuin esimerkiksi taskulamppua. Myöskään sanaa ”koira” ei löydy esimerkiksi poliisilaista kertaakaan, vaikka laissa puhutaan työvälineistä. Oli lähdettävä normihierarkiaa noudattaen tulemaan lakitasolta alaspäin viranomaiskohtaisiin säädöksiin.

Koska koira on työväline, siinä missä mikä tahansa muukin viranomaisen väline, sen käyttöön on oltava ohjeistus. Viranomaisilla on muun muassa julkisuuslain 24 §:n mukaan oikeus salata teknisiä ja taktisia menetelmiä ja suunnitelmia sisältävät asiakirjat, jos tiedon antaminen vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä. Tämän pykälän nojalla voidaan määrätä salassa pidettäväksi myös koiran käyttöä säätelevät, yksityiskohtaiset ohjeet. Näin ollen jouduin työssäni tuomaan esille, että ohjeistusta on, mutta siihen ei pääse käsiksi.

Koiran työtehtävissä on sekä eroavaisuuksia, että yhteneväisyyksiä eri viranomaisten välillä. Suuret linjat olivat jokaisella viranomaisella samanlaiset: koiran koulutus positiivien kautta, vakiintuneen käytännön mukaan käytettävät rodut, koirien asianmukainen huolto ja kohtelu sekä ohjaajien

vapaaehtoisuus koiratyöskentelyyn. Erot ilmenivät lähinnä koiran työtehtävissä, esimerkiksi poliisin partiokoiran ero erikoisetsintäkoiraan.

Poliisikoiria, sotakoiria ja rajakoiria voidaan käyttää voimankäytön välineenä, tullikoiran tehtävä on toimia erikoisetsintäkoirana. Erikoisetsintäkoirille on selkeästi tarvetta myös muilla viranomaisilla kuin tullilla, ja erikoisetsintäkoiraa voidaan tarjota esimerkiksi ulosottoviranomaisen käyttöön virka-apuna.

Suurin yhdistävä tekijä koiratoiminnassa eri viranomaisten välillä on ohjaajan vapaaehtoisuus koiratyöskentelyyn, tämän havaitsivat tohtori Brüning, Degerstedt ja Raita jo koiratoiminnan alkutai-paleella. Koirat kasvavat ja elävät virkaikänsä ohjaajiensa kotona, sekä eläkkeelle jäätyään yleensä jäävät asumaan ohjaajilleen. Koiratoiminta on ohjaajaa kokonaisvaltaisesti sitovaa, pitkäjänteistä työtä ja kärsivällisyyttä vaativaa, suurelta osin myös vapaa-aikaan sitoutuvaa toimintaa. Koiraa on koulutettava koko sen virkaiän ajan ja siitä on huolehdittava huomattavissa määrin eri tavalla kuin muista työvälineistä. Myös koiran käsittelyn asianmukaisuus korostuu kaikissa viranomaisohjeissa. Yhteistä on myös operatiiviseen työskentelyyn sopimattoman koiran poistaminen käytöstä.

Aiempaa koirakokemusta ei myöskään vaadita missään viranomaisessa, vaan ohjaajakoulutuksessa saavutetaan tarvittava tieto ja taito hoitaa tehtävää. Tietyissä tapauksissa aiemmasta koirakokemuksesta voi olla jopa haittaa, mikäli ei ole valmis tarkastelemaan itseään ja omaa kehitystään ohjaajana.

Niin poliisin kuin muidenkin viranomaisten työvälineet kehittyvät koko ajan tekniikan kehittymisen myötä, joten koirankin työnkuva on muuttunut koiratoiminnan alkutai-paleen alusta. Mikään tekninen laite ei kuitenkaan ole koiraa voinut täysin korvata ja nähtäväksi jää, tuleeko korvaamaankaan.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia koiran käyttöä erilaisissa viranomaisissa ja koiran käytön säätelyä juridisesta näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena vetoketjumallia noudattaen, koska kaikkea teoriapohjaan vaadittavaa tietoa ei ollut saatavana painetuista lähteistä.

Työhöni olen kohtalaisen tyytyväinen. Työn suurin haaste oli aikataulujen lisäksi koiran rooli lain-säädännössä. Laki tunnistaa henkilön ja esineen, joten oli tunnistettava koiran rooli viranomai-
sessa. Kuitenkin, vaikka koira on rinnastettu esineeseen, siihen kohdistuu paljon säännöksiä ja
asetuksia esimerkiksi eläinsuojelullisesta näkökulmasta. Suurimmat ongelmat työn tekemisessä
olivat teoriapohjaksi kelpaavan materiaalin puuttuminen ja omasta mielestäni liian pitkäksi veny-
neet aikataulut. Jouduin toteuttamaan poliisin edustajien haastattelut työn etenemiseen nähden
liian aikaisessa vaiheessa, joten osa haastattelukysymyksistä ei vastannut työn tutkimuskysymyk-
siin. Haastateltavani kuitenkin suostuivat vastaamaan myös jälkikäteen, mikäli tarkennettavaa tulisi
eteen.

Laadullinen tutkimus ja henkilöhaastattelut olivat ehdottomasti oikea tutkimustapa. Koirista löytyy
tilastotietoa vain lähinnä koskien koirien määriä tai erikoiskoulutuksia, tutkimuskysymyksiini vas-
taavia tilastoja ei ole. Haastatteluihin ja niiden tuloksiin olen tyytyväinen, vaikka haastatteluissa
puhuttiin paljon varsinaisten tutkimuskysymysten vierestä, sain niistä kuitenkin suuntaviivoja tutki-
muskysymysteni suhteen. Pidän tutkimusta varsin luotettavana; vaikka haastateltavia oli vain
murto-osa verrattuna koiran kanssa päivittäin työskenteleviin, heille kaikille viranomaiskohtaiset
säännöt ja lainsäädäntö oli lähtökohtana koiratyöskentelylle.

Aika ajoin huomasin myös viitekehysten karkaavan liian laajalle, ja kirjoittavani työtä enemmän
koiraharrastajan, kuin juridiikan opiskelijan näkökulmasta. Pystyin kuitenkin hyödyntämään omaa,
vuosien saatossa oppimaani tietoa, varsinkin kirjoittaessani koiran kouluttamisesta ja positiivisen
vahvistamisen eduista koiran oppimisessa.

Halusin tuoda työhöni mukaan myös eläinsuojelulaillisen näkökulman. Julkisuudessa on lähivuo-
sina levinnyt ikäviä videoita koiraharrastajien parista, joissa koiria kohdellaan koulutustilanteessa
väkivaltaisesti. Vaikka koiran kouluttamiseen ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa vastausta, vallalla

olevan näkemyksen mukaan positiivisen vahvistamisen kautta saadaan parhaat tulokset. On kuitenkin muistettava, että vielä tänäkin päivänä koiraharrastajien parissa saatetaan suosia koiran alistamista ja fyysistä rankaisua koiran toimiessa väärin. Koska viranomaisten työssään on noudatettava Suomen lakeja, myös eläinsuojelulaki on omalta osaltaan mukana virkakoirien elämässä. Koirien asiallinen kohtelu on osaltaan myös imagokysymys; koiraa pahoinpitelevä poliisi ei mielestäni edusta sitä, mitä poliisin pitäisi edustaa.

Valitsemani aihe syntyi omista kiinnostuksenkohteistani sekä omasta palveluskoiraharrastuksestani. Virkakoirat ovat viime vuosina nousseet julkisuuteen mm. tv-ohjelmista Suomen Tulli ja Poliisit, joten halusin tutkia tarkemmin koiraan kohdistuvaa lainsäädäntöä ja asetuksia. Lähestyin eri viranomaisia syyskuun lopulla, ja ensimmäiset haastattelut pääsin toteuttamaan jo lokakuun alussa Rokualla järjestetyissä Poliisikoirien SM-kisoissa. Ulosottomiehen haastattelu toteutettiin lokakuun lopussa, puolustusvoimien edustajan haastattelu joulukuun lopussa, sekä rajavartiolaitoksen edustajan haastattelu maaliskuun alussa. Kiireisen aikataulun takia esimerkiksi poliisin edustajien haastattelukysymykset eivät täysin vastanneet tarpeitani, mutta haastatteluiden kautta löysin kuitenkin oikean polun teoriapohjan löytämiseksi.

Kirjoitusprosessin edetessä koin paljon paitsi turhautumista, myös onnistumisen iloa. Viranomaiskohtaista erityislainsäädäntöä on valtavasti, joten juuri koiraa koskevien tietojen hakeminen oli haastavaa ja aikaa vievää. Mielestäni onnistuin kuitenkin löytämään ne tärkeimmät asiat, jotka minulle pystyttiin luovuttamaan salassapitosäädöksiä rikkomatta. Päälimmäiseksi tunteeksi jäi positiivinen suhtautuminen työhön, joskin tuntuu, että työni joiltakin osin jäi pintapuoliseksi. Jos olisin kirjoittanut työhöni kaiken haluamani, siitä olisi tullut noin 500-sivuinen järkäle.

Jokaista haastattelemaani viranomaisen edustajaa yhdisti myös aito halu toimia koiran kanssa, ja esimerkiksi poliisikoiranohjaajaksi haluavia on enemmän, mitä poliisikoiralaitokselle voidaan ottaa. Koirat ovat paitsi työvälineitä, myös perheenjäseniä, ja mukana jokapäiväisessä elämässä, joten koiratyöskentelyn suurimpia vaikuttajia on ohjaajan vapaaehtoisuus.

Jatkotutkimukseksi sopisi hyvin laajempi tutkimus koiran roolista tulevaisuudessa ja esimerkiksi Vapepan ja muiden siviilien kouluttamien erikoisetsintäkoirien käyttäminen viranomaistoiminnassa, jos viranomaisen omaa koiraa ei ole saatavilla, tai virka-avun saaminen kestäisi liian kauan. Myös uudet erikoisetsinnän kohteet ja koiran vielä monipuolisempi käyttö vaatisi jatkotutkimusta.

LÄHTEET

Eläinsuojelulaki 247/1996.

HE 224/2010

Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Halme, P. 217. Yliluutnantti, sotakoiraosasto, Porin prikaati, Niinisalo. Haastattelu 19.12.2017. Tekijän hallussa.

Heikkinen, H-M. Sotakoirien käyttö Suomessa 1939-1945, Pro gradu-tutkielma, Oulun yliopisto 1998.

Henkilötietolaki 523/1999.

Husa J. & Pohjolainen T. 2014. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet, Helsinki: Talentum.

Jalander, H. 2014. Vanhakin koira oppii uusia temppuja. Poliisikoiraohjaajien käsityksiä operantista ehdollistamisesta ja positiivisesta vahvistamisesta poliisikoirien erikoiskoulutuksessa. Tampereen Yliopisto Pro gradu-tutkielma. Viitattu 15.10.2017.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95529/GRADU-1401962045.pdf?sequence=1>

Kaimio, T. 2007, Koirien käyttäytyminen, Helsinki: WSOY.

Kokkonen, P. 2017. Ylikomisario, Poliisikoiralaitos, Hämeenlinna. Haastattelu 11.10.2017. Tekijän hallussa.

Laki puolustusvoimista 551/2007.

Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille 781/1980.

Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Ojala, O. 2017. Kihlakunnanulosottomies, Oulun seudun ulosottovirasto, Oulu. Haastattelu 19.10.2017. Tekijän hallussa.

Ojalehto, T. 2017. Vanhempi konstaapeli, Oulun poliisilaitos, Oulu. Haastattelu 12.10.2017. Tekijän hallussa.

Ounila, M. 2017. Vanhempi konstaapeli, Hämeen poliisilaitos, Lahti. Haastattelu 12.10.2017. Tekijän hallussa.

Pakkokeinolaki 806/2011.

Partiokoiranohjaajan erikoistumisopinnot, Opetussuunnitelma, Lukuvuosi 2015-2016. Sisäinen materiaali, viitattu 20.10.2017.

Poliisilaki 872/2011.

Poliisikoiralaitos 2017. Poliisikoirat.

<http://www.polamk.fi/poliisikoiralaitos/poliisikoirat>

Puolustusvoimat 2018. Viitattu 20.12.2017.

<http://puolustusvoimat.fi/etusivu>

Rantanen, J. Poliisin toimivallasta ja toimivaltuuksista, 2003. Helsinki: Edita Prima Oy.

Romppainen, P. 2017, Koulutusta ilman pelkoa, Rajakoira 31 (2), 10-11.

http://www.rajankoiramiehet.fi/lehti/Rajakoira_lehti_2-2017_netti.pdf

Rajavartiolaitos 2017, Koiratoiminnan alkutaival. Sisäinen materiaali. Viitattu 30.11.2017.

Rajavartiolaitoksen koiratoiminta, Rajavartiolaitos 2018.

<http://www.raja.fi/rmvk/koiratoiminta>

Rajavartiolaki 578/2005.

Rikoslaki 39/1889.

Suomen palveluskoiraliitto, pelastuskoiratoiminta 2017. Viitattu 4.10.2017.

<http://www.palveluskoiraliitto.fi/pelastuskoiratoiminta.html>

Suomen Kennelliitto, luonnetesti 2017. Viitattu 5.12.2017.

<https://www.kennelliitto.fi/koiraharrastukset/kokeet-ja-kilpailut/luonnetesti>

Suomen perustuslaki 731/1999.

Suomen Tulli 2017. Tullilainsäädäntö.

<http://tulli.fi/tietoa-tullista/tullin-toiminta/tullilainsaadanto>

Tervamäki, K. Poliisikoiralaitos 1927-2002, Edita Prima Oy, Helsinki 2002.

Tullilaki 304/2016.

Tullikoirat 2016. Tullikoirat. Viitattu 1.11.2017.

<http://tulli.fi/web/tullikoirat/etusivu>

Tullikoirat, Tullikoirien historia. 2016. Viitattu 1.11.2017.

<http://tulli.fi/web/tullikoirat/tullikoirien-historia>

Ulosottokaari 705/2007.

Valtioneuvoston asetus poliisista 1080/2013.

Valtioneuvoston asetus Tullin voimankäyttövälineistä ja tullimiehen oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä (voimassa 1.10.2017 alkaen) 602/2017.

- **Toimintakyky:** luonteen ominaisuus, joka saa koiran ilman ulkopuolista pakotetta pitämään puolensa todellista, tai kuviteltua vaaraa vastaan. Lähimpänä inhimillisenä tunteena voitaisiin pitää rohkeutta. Toimintakyky on koiran kyky hallita käytöstään siitä huolimatta, että se on joutunut pelon valtaan. Heikon toimintakyvyn omaava koira ei kykene voittamaan pelkoaan eikä välttämättä toteuttamaan sille annettua käskyä. Toimintakyky ei säily muuttumattomana koiran koko elinikää, eri tilanteet ja paikat, sekä perheenjäsenten tai ohjaajan paikalla olo voi vaikuttaa toimintakykyyn nostavasti, tai laskevasti.
- **Terävyys:** ominaisuus, joka saa koiran reagoimaan aggressiivisesti tuntiessaan itsensä uhatuksi. Terävyysaste on kääntäen verrannollinen, eli mitä pienempään ärsykkeeseen koira reagoi aggressiivisesti, sitä korkeampi sen terävyysaste on.
- **Puolustus:** synnynnäinen taipumus hyökkäyksen avulla puolustaa itseään, ohjaajaa tai reviiriään. Puolustushalu vaihtelee tilanteiden, ympäristön ja koiran mielialojen mukaan.
- **Taisteluhalu:** ei tarkoita koiran hyökkäävää tai aggressiivista käytöstä, vaan kyseessä on synnynnäinen taipumus nauttia taistelusta ilman, että se perustuisi aggressioon. Taistelulla voidaan tarkoittaa esimerkiksi ohjaajan kanssa leikkimistä. Taisteluhalua voidaan pitää koiran moottorina, korkean taisteluhalun omaavat koirat jaksavat työskennellä.
- **Hermorakenne:** tarkoitetaan koiran synnynnäistä heikko- tai vahvahermoisuutta sen jou-
tuessa voimakkaisiin ja vaihteleviin sisäisiin jännitystiloihin. Hermorakenne määrittelee suurelta osalta siis sen, miten koira käyttäytyy uusissa ja yllättävissä tilanteissa. Hyvän hermorakenteen omaava koira sietää jännitystiloja ilman luonnotonta hysteriaa. Heikon hermorakenteen omaavat koirat ilmaisevat hermostuneisuutta erilaisilla tavoilla.
- **Temperamentti:** mitataan koiran vilkkautta, tarkkaavaisuutta ja kykyä sopeutua uusiin tilanteisiin. Vilkkaut koirat omaavat hyvän sopeutumiskyvyn, ne vastaanottavat ja tottuvat ympäristön ärsykkeisiin nopeasti. Erittäin vilkkaat tai häiritsevän vilkkaat koirat kuormittuvat ympäristön ärsykkeistä ja voivat olla kykenemättömiä keskittymään ja olemaan paikallaan. Häiritsevän vilkkaat koirat myös väsyvät fyysisesti jatkuvalla liikkumisella.
- **Kovuus:** koiran kyky muistaa, tai olla muistamatta epämiellyttäviä tapahtumia. Pehmeät koirat muistavat pitkään tilanteet tai paikat, jotka ne kokivat epämiellyttäväiksi, ja mitä kovempi koira on, sitä nopeammin se pääsee tilanteesta yli.

- **Luoksepäästävyys:** koiran suhtautuminen vieraisiin henkilöihin. Luoksepäästävä koira mielellään ja oma-aloitteisesti hakeutuu muidenkin kuin ohjaajan seuraan. Hyväntahtoinen koira osoittaa hyökkäävyyttä vain uhkaavissa tilanteissa, ja hyväntahtoisuus riippuu paljolti koiran terävyydestä.
- **Avoimuus:** koiran todellinen mieliala selvästi ilmenee sen käytöksestä, oli käyttäytyminen ihmisen kannalta myönteistä tai kielteistä.
- **Laukauspelottomuus:** Laukausvarma koira ei välitä laukauksista ollenkaan, tai suhtautuu niihin normaalin kiinnostuneesti. Vastakohtainen reagointi on laukausarkuus; koira reagoi selvästi hermostuneesti laukauksen jälkeen eikä voi palauttaa mielensä tasapainoa.

1. Koirapartiomieheen tutustuminen. Ohjaaja ilmoittautuu koiransa kanssa tarkastajalle partioauton luona. Tarkastaja toimii auton kuljettajana ja partiomiehenä ja koiran suhtautumista tarkastajaan tarkkaillaan koko tarkastuksen ajan.
2. Käyttäytyminen autossa. Koiran on osattava käyttäytyä autossa rauhallisesti, sekä oltava hallinnassa autoon laitettaessa ja pois otettaessa. Koira jätetään suorituksen aikana kerran yksin autoon ohjaajan poistuessa näköyhteyden ulkopuolelle. Auto pysäköidään keskustan alueelle niin, että sen vierestä kulkee normaali liikenne ja yhden kerran ns. maalikoiranohjaaja koirineen.
3. Käyttäytyminen vilkkaassa kaupunkiliikenteessä. Koiran on kuljettava rauhallisesti ohjaajan vasemmalla puolella ja pysähdyksissä istua rauhallisesti vasemmalla puolella. Kaupunkiosio sisältää kadun ylityksiä, erilaisia portaikoita ja alustapintoja, pysähtymisiä ja paikallaanoloja. Koiran tulee olla välinpitämätön jalankulkijoita ja ajoneuvoja kohtaan, kuitenkin sen tulee tarkkailla valppaasti ympäristöään.
4. Suhtautuminen häiriöihin puistossa. Koiran ohittaa pyöräilijä kelloa soittaen, kolme erillistä hölkkääjää sekä toinen koirakko. Koiran ei tarvitse seurata täsmällisesti ohjaajaa, mutta se ei saa häiritä ohittavia tai vastaantulevia henkilöitä. Koiralle saa antaa tarkastuksen aikana suullisia ohjeita.
5. Henkilöryhmän kohtaaminen. 2-6 henkilöä keskustelevat normaalia äänekkäämmin, kuitenkin koiraa provosoimatta. Tarkastaja puhuttaa henkilöitä ja poistaa heidät paikalta. Koira ja ohjaaja seuraavat taustalla noin viiden metrin päässä, koiran on pysyttävä ohjaajansa vieressä rauhallisena mutta tarkkaavaisena.
6. Käyttäytyminen suuressa avoimessa sisätilassa. Kohde voi olla jäähalli, suuri varastorakennus tai vastaava. Koira voi liikkua vapaana, tai olla kytkettynä pitkään liinaan. Koiran tulee liikkua erilaisilla lattiapinnoilla ja portaikoissa ja sen on mentävä useammasta oviaukosta sisälle. Osa tiloista on pimeitä, ohjaajalla on käytössään taskulamppu. Tarkastuksen aikana aiheutetaan tietoisesti muutamia voimakkaampia ääniä.

Haastattelin Poliisikoiralaitoksen johtajan, ylikomisario Pekka Kokkosen Rokualla 12.10.2017.

- Kuinka koiran käyttöä viranomaistoiminnassa säädelään?
- Miten poliisikoiralaitoksen toiminta rahoitetaan?
- Mistä poliisikoirat hankitaan?
- Miten koiran tarve määritellään?
- Koiran kustannukset?
- Koiran vaatimukset?
- Miksi malinois ja saksanpaimenkoira ovat valikoituneet partiokäyttöön?
- Mitä ohjaajalta vaaditaan, kun koiraa käytetään voimankäyttövälineenä?
- Onko kaikkien poliisikoirien peruskoulutus sama?
- Millaisia vaatimuksia poliisikoirahjaajalla on ja ohjaajakoulutuksen kesto?
- Voiko ohjaaja itse vaikuttaa rotuvalintaan, esimerkiksi oman harrastuksen/henkilökohtaisen kiinnostuksen perusteella?
- Jos ohjaaja käsittelee koiraa väärin (väkivaltaisesti koulutus- tai muussa tilanteessa) millaiset sanktiot ohjaajalle tulee?

Haastattelin kaksi poliisikoirahjaajaa Rokualla 13.10.2017. Haastateltavia olivat vanhempi konstaapeli Tiina Ojalehto Oulun poliisilaitokselta, sekä vanhempi konstaapeli Miikka Ounila Hämeen poliisilaitokselta Lahdesta. Ojalehdon koira on 2-vuotias saksanpaimenkoira, joka erikoistuu huume-etsintään, Ounilan koira on erikoisetsintäkoira 6-vuotias parsonrusselinterrieri, joka etsii aseita, rahaa ja passeja.

- Koiran tiedot, erikoiskoulutus?
- Vaaditaanko aiempaa koirakokemusta?
- Millaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia poliisikoirahjaajalta vaaditaan?
- Kauanko koiran koulutus kestää ja millaisia koulutusmetodeja käytetään?
- Millainen koira on kelpaamaton poliisikoiraksi?
- Koiran kouluttaminen vapaa-ajalla, yhteistyötä palveluskoiraharrastajien kanssa, vai pelkästään viranomaisten kesken?
- Haluatteko mieluummin pennun kasvamaan alusta asti kotiin, vai projektikoira kennelopistolta?
- Voiko ohjaaja vaikuttaa koiran rotuun?
- Jääkö eläköitynyt koira aina asumaan ohjaajansa kotiin?
- Käytetäänkö poliisikoirat luonnetesteissä? Jos ei, miksei?
- Suojelukoulutetun koiran käyttäminen henkilöetsinnässä, kykeneekö koira erottamaan suojelun maalimiehen henkilöhaun maalimiehestä?

Haastattelin Puolustusvoimien edustajan, sotakoiraosaston johtajan ylliluutnantti Petteri Halmeen Niinisalossa 19.12.2017.

- Kuinka koiran käyttöä puolustusvoimien toiminnassa säädellään?
- Miten koiratoiminta on muuttunut Valtion koirasiittolan ajoista/sota-ajoista säädösten ta-
solta?
- Sotakoirien määrä Suomessa tällä hetkellä?
- Mistä sotakoirat hankitaan?
- Koirasta aiheutuvat kustannukset?
- Sotakoiran rotu, onko saksanpaimen yleisin? Miksi?
- Onko koirilla käyttöönottotestejä, tasokokeita tai muuta vastaavia? Miten koiran toiminta-
kykyä seurataan?
- Koiran virkaikä?
- Sotakoiraohjaajan vaatimukset?
- Kuka koirat omistaa?
- Jos ohjaaja käsittelee koiraa väärin (väkivaltaisesti koulutus- tai muussa tilanteessa) mil-
laiset sanktiot ohjaajalle tulee?
- Sotakoiran tehtävät nykypäivänä?
- Ovatko sotakoirat kantahenkilökuntaan kuuluvien ohjattavissa, työskentelevätkö varus-
miespalvelusta suorittavat koirien kanssa ollenkaan?

Haastattelin Rajavartiolaitoksen edustajan, koiratoiminnasta vastaavan koiratoimintapuseeri Ari Raitasen 7.3.2018. Muista poiketen haastattelu toteutettiin sähköpostilla.

- Kuinka koiran käyttöä rajavartiolaitoksen toiminnassa säädelään?
- Miten koiratoiminta on muuttunut Valtion koirasiittolan ajoista/sota-ajoista säädösten tasolta?
- Rajakoirien määrä Suomessa tällä hetkellä?
- Rajakoirien hankinta; mistä ja miksi? Kennelnimi Rajan vielä toiminnassa?
- Rajakoiraohjaajan, sotakoiraohjaajan ja poliisikoiraohjaajan yhteneväisyydet ja erot?
- Rajakoiran rotu?
- Onko koirilla käyttöönottotestejä, tasokokeita tai muuta vastaavia? Miten koiran toimintakykyä seurataan?
- Koiran ”perustehtävät” ja miten ne ovat muuttuneet sota-ajoista? Tarvitseeko rajakoira suojelukoulutusta ollenkaan? Rajakoiran yleisin työtehtävä?
- Koiran virkaikä?
- Rajakoiraohjaajan vaatimukset?
- Kuka koirat omistaa?
- Koira väärin käsittelevän ohjaajan sanktiot?
- Artikkelit positiivisesta vahvistamisesta Rajakoira-lehdessä
- Rajakoiran tehtävät nykypäivänä? Käyttöä määrittelevät asetukset?